

ՀՀ ԳԱԱ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՐ

Ս. թ. մարտի 17-ին կայացավ ՀՀ ԳԱԱ տարեկան հաշվետու ընդհանուր ժողովը: Ժողովը մեկնարկեց նախօրեին՝ ակադեմիայի 5 գիտական բաժանմունքներում, որ լսվեցին բաժանմունքների գործունեության տարեկան արդյունքները, տեղի ունեցան լուրջ և շահագրգիռ քննարկումներ:

Բաժանմունքներում լսվեցին նաև հետաքրքիր գիտական զեկուցումներ: Նշենք նաև, որ զեկուցումների հեղինակները ոչ միայն ակադեմիայի գիտնականներն էին, այլև ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամները:

Տարեկան ընդհանուր ժողովին ներկա էին ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորներ, նախարարներ, Չինաստանի Հանրապետության դեսպանը, բարձրագույն ու-

սումնական հաստատությունների ղեկավարներ, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամներ, գիտական կառույցների ղեկավարներ, հյուրեր:

Հայոց եկեղեցու Արարատյան թեմի առաջնորդ Նավասարդ արքեպիսկոպոս Կոնյանը ժողովի մասնակիցներին հաղորդեց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ս. Տ. Գարեգին Երկրորդի ջերմ ողջույնները, օրհնությունն ու զնախատանքը:

Բացելով ընդհանուր ժողովը, ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանն ասաց, որ հաշվետու տարում աննախադեպ շատ են եղել ակադեմիայի ցավալի կորուստները, և խնդրեց ժողովի մասնակիցներին մեկ րոպե լռությամբ հարգել կյանքից հեռացած

ԳԱԱ ակադեմիկոսներ Հրաչիկ Սիմոնյանի, Ալեքսանդր Թալալյանի, Կարեն Պողոսյանի, Էլրիկ Աֆրիկյանի, Յուրի Չիլինգարյանի, Հարություն Թերզյանի, Աշոտ Կարապետյանի, Սերգեյ Գրիգորյանի, ԳԱԱ թղթակից անդամներ Հրաչիկ Թամրազյանի, Գագիկ Կրյուկչյանի հիշատակը:

Ռադիկ Մարտիրոսյանը հայտնեց, որ մարտի 17-ին ակադեմիայի հնագույն ակադեմիկոս Սերգեյ Համբարձումյանը դարձավ 95 տարեկան և առաջարկեց շնորհավորել մեծանուն գիտնականի 95-ամյակը:

Ապա ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը ժողովականներին հայտնեց, որ ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանը բազմազբաղության պատճառով ուշացած կմասնակցի ժողովին:

Այնուհետև ՀՀ ԳԱԱ 2016 թ. գիտական գործունեության հիմնական արդյունքների մասին հաշվետու զեկուցումներով հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը:

2016 թվականի ԳԱԱ գիտակազմակերպական գործունեության մասին զեկուցեց ԳԱԱ ակադեմիկոս-քարտուղար, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Հրանտ Մաթևոսյանը:

Զեկուցումներից հետո տեղի ունեցավ ՀՀ ԳԱԱ 2016 թվականի գիտական գործունեության արդյունքների շահագրգիռ և բովանդակալից քննարկում:

Ելույթ ունեցան ՀՀ ԳԱԱ գիտության պետական կոմիտեի նախագահ Սամվել Հարությունյանը, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Հենրիկ Հովհաննիսյանը, ՀՀ ԳԱԱ օրգանական և դեղագործական քիմիայի գիտատեխնոլոգիական կենտրոնի տնօրեն, թղթակից անդամ Վիգեն Թովուկյանը, ԳԱԱ ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտի տնօրեն Արսեն Հախումյանը և մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտի տնօրեն Արսեն Առաքելյանը:

Ապա ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանի ուղեկցությամբ բեմ մտավ ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանը: Դիմելով ժողովի մասնակիցներին նա ասաց, որ ելույթ չի ունենալու, քանի որ դա կդիտվի որպես քարոզարշավ, բայց պատրաստ է պատասխանելու ներկաների հարցերին:

Ընդմիջումից հետո ժողովականները լսեցին ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Հ. Խաչատրյանի «Ամպային հաշվարկների անվտանգության մարտահրավերները» անչափ հետաքրքիր զեկուցումը:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ հաշվետու զեկուցումը

Տարեկան ժողովի հարգելի մասնակիցներ,

Հաշվետու տարին՝ 2016 թվականը, համազգային նշանակության խոշոր իրադարձություններով հագեցած առանձնահատուկ տարի էր: 2016 թ. լրացավ Հայաստանի Հանրապետության հիմնադրման 25-ամյակը: Այս կարևորագույն տարեդարձի շրջանակներում ԳԱԱ գիտական կազմակերպություններում անց են կացվել հոբելյանական միջոցառումներ, գիտաժողովներ, տարբեր բնույթի և մակարդակի հանդիպումներ, որոնք լուսաբանվել են տպագիր և էլեկտրոնային լրատվամիջոցներով: 2016 թվականի ապրիլի սկզբին Ադրբեյջանը պատերազմական գործողություններ սկսեց Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության սահմանի տարբեր հատվածներում: Թշնամին, ստանալով անհրաժեշտ հակահարված, հետ շարժվեց և դրանով ձախողվեցին նրա՝ հեռուն գնացող ծրագրերը: Ապրիլյան պատերազմը մեկ անգամ ևս ցույց տվեց մեր ժողովրդի, հայության կամքը միավորվելու և ցանկացած թշնամու հակահարված տալու՝ անկախ նրա զինվածության աստիճանից:

2016 թվականի դեկտեմբերի 9-ին ՀՀ ԳԱԱ նախագահությունում տեղի ունեցավ ՀՀ վարչապետ Կ.Կարապետ-

յանի հանդիպումը ակադեմիայի համակարգի բոլոր գիտական կառույցների և նախագահության ղեկավար կազմի հետ: Հանդիպման ընթացքում Ռ. Մարտիրոսյանը համառոտ ներկայացրեց ակադեմիայի կառուցվածքը, գիտատեխնիկական ծրագրերը, ստացված կարևորագույն հիմնարար արդյունքները և այն զնախատականները, որոնք տրվել են միջազգային հեղինակավոր կառույցների կողմից. սրանցից հետևում է, որ մեր գիտության արդյունքները տարածաշրջանում բարձր են, սեծովյան տարածաշրջանի 10 երկրների արդյունքների շարքում 3-րդ տեղում:

Հանդիպման ընթացքում մի շարք ինստիտուտների տնօրեններ նշեցին այն առկա դժվարությունները, որոնք խոչընդոտում են բարձր մակարդակի գիտական արդյունքների ստացմանը և տնտեսության տարբեր բնագավառներում դրանց կիրառությանը:

Հանդիպման վերջում վարչապետ Կ. Կարապետյանը անդրադարձավ հանդիպման ընթացքում հնչեցված հարցերին: Նշեց, որ կառավարության գերատեսչությունների ղեկավարներին կտրվեն ստույգ հանձնարարականներ, որպեսզի հանդիպեն գիտահետազոտական կառույցների ղեկավարներին հետ և բարձրացված կարևոր

հարցերի համար գտնեն լուծումներ:

2016 թվականին գիտությունների ազգային ակադեմիայի գիտահետազոտական ինստիտուտներում և կենտրոններում շարունակվել են հիմնարար և կիրառական բնույթի գիտական մշակումները, պահպանվել է բարձր մակարդակի գիտական արդյունքների ստացման ավանդույթը: Արտասահմանյան հեղինակավոր գիտական պարբերականներում տպագրվել են 831 գիտական հոդված: Եթե նշված արդյունքները համեմատենք 2015 թվականին ստացված արդյունքների հետ, կտեսնենք, որ հաշվետու տարում պահպանվել են հիմնարար բնույթի արդյունքների քանակը և նրանց գիտական մակարդակը, հետևաբար և պահպանվել է գիտական հետազոտությունների իրականացման բարձր մակարդակը մեր տարածաշրջանում:

Հիմնարար բնույթի գիտական արդյունքները ներկայացվել են նաև Համաշխարհային համրահայտ հրատարակչների կողմից տպագրված մեր հեղինակների թվով 22 մենագրություններ, որոնք շատ բարձր գնահատականների են արժանացել միջազգային գիտական համրության կողմից:

ԸԸ ԳԱՄ Նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ հաշվետու զեկուցումը

➤1 ԿԱՐԵՎՈՐԱԳՈՒՅՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ

Ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների բնագավառ

■ Ֆիզիկա.-ճառագայթային էներգիայի տեղափոխման անցում անդրադարձում դասական ոչ գծային խնդրի վերջավոր երկրաչափական հաստություն ունեցող, կլանող-առաքող միաչափ ամիգուտրոպ միջավայրում լուծման համար մշակվել է նոր, գծային պատկերների եղանակը:

■ FBS թիթեղների վրա հայտնաբերվել է R Coronl Borealis տիպի աստղ, որը ցույց է տալիս 10 աստղային մեծություն և ավելի փոփոխականություն տեսանելի ճառագայթներում:

■ Առաջարկվել է իրականացվել է չդիֆրակտվող լուսային փնջերի բազմազանություն ստանալու նոր մոտեցում՝ հիմնված դեկավարվող հեռավորությամբ երկու բեւելյան փնջերի կոհերենտ սուպերպոզիցիայի վրա:

■ Պինդ-ֆազային պինդլիզի եղանակով սինթեզվել են ածխածնային պատիչներով սուպերպարամագնիսական և միադոմեն ֆերոմագնիսական Ni C մանկոմպոզիտներ, հետազոտվել է նրանց մոդուլոգիայի կառուցվածքի և մագնիսական բնութագրերի կախվածությունը ածխածնային մատրիցիում Ni մանոմասնիկների չափից և կոնցենտրացիայից:

■ Հետազոտվել է ռեյաստիվիստիկ էլեկտրոնների անցումային ճառագայթումը երկու միջավայրերի պարբերաբար դեֆորմացված սահմանի վրա:

■ Ուսումնասիրվել են 30 ռադիոգալակտիկաների բարձր էներգիաների զամմա-ճառագայթման մեխանիզմները օգտագործելով «Fermi LAT» դիտակի 7 տարվա դիտման տվյալները: Մշակվել է ծրագիր, որը հնարավորություն է տալիս մոդելավորել բլազարների պարամետրերի օպտիմալացման հայտնի մեթոդը:

■ Մաթեմատիկա.-Պատահական դաշտի պայմանական բաշխումը Գիբսյան լինելու համար ստացվել են անհրաժեշտ և բավարար պայմաններ: Տրվել է պոտենցիալ էներգիայի սահմանում, որի հիման վրա տրվել է Գիբսյան բանաձևի հիմնավորումը:

■ Մեխանիկա.-Սողոր ոչ գծային տեսության դրվածքով, երբ լարումների և դեֆորմացիաների արագությունների ինտենսիվությունների միջև կապ ունի աստիճանային օրենքի տեսք, հակահարթ դեֆորմացիայի ժամանակ պսևդոֆունկցիայի մեթոդով կառուցվել է կիսատարածության համար խառը եզրային խնդրի փակ լուծումը:

■ Ինֆորմատիկա.-Հետազոտվել է ռոտոր-ռոտոր մոդելը անվերջ քառակուսային և կիսաանվերջ գլանային ցանցերի վրա, որը մասնիկի քվադրպատահական դեզերման արոցես է: Դիտարկվել է ցանցի այն պիտակավորված գագաթների բազմությունը, որոնք ռոտորների կողմից գեներացրել են փակ օղակներ: Այդ գագաթների համար առաջ էր քաշվել հիպոթեզ, որ նրանց առաջացման հետագիծը ձևավորվում է պարուրած կառուցվածք ասիմպտոտիկորեն ստանալով արքիմեդյան հատկություն: Ցույց է տրվել, որ այդ կառուցվածքները ուղղակիորեն կապված են ծառանման կառուցվածքների հետ, որոնք ներկայացնում են դեզերման ընթացքում այցելված գագաթների կլաստերի էվոլյուցիան:

Քիմիայի և երկրաբանության բնագավառ

■ Որոշվել են ԴՆԹ-ի հետ տարբեր ձևերով կապված վիճակում գտնվող կենսաֆլավոնոիդների հակառադիկալային, հակաօքսիդիչ ակտիվությունները գել-էլեկտրոֆորեզի եղանակով: Ցույց է տրվել, որ ԴՆԹ-ի հետ կապված վիճակում ֆլավոնոիդների հակառադիկալային ակտիվությունը և ԴՆԹ-ն օքսիդացումային վնասվածքներից պաշտպանելու ունակությունը կախված է ԴՆԹ-ի հետ կապման ձևից:

■ Քիմիապես մոդելավորվել է ազոտի օքսիդի կապվածությունը ֆերմենտների ակտիվ կենտրոնների մնացանկների երկաթ-պորֆիրիների հետ: Բացահայտվել է ֆոսֆոր պարունակող միացության բացառիկ դերը այդ փոխազդեցության մեջ:

■ ԱՄՆ Օրեգոնի համալսարանի հետազոտողների հետ համատեղ թվագրվել են Վայոց-սար հրաբխի հասակը, Արգավանդի, Գուբանասարի լավային հոսքերը, Գառնիի սյունածև բազալտային հոսքը:

Կենսաբանական ուսումնասիրություններ

■ Բաժանմունքի մի շարք ինստիտուտներ և կենտրոններ իրականացնում են միջազգային կոնվենցիաներով Հայաստանի պարտավորությունների կատարման գիտամեթոդական ապահովում:

■ Սպեկտրոսկոպիայի և մոլեկուլյար դոպինգի մեթոդներով հետազոտվել է սպիտակուցների հետ պորֆիրն-

ների համալիրներ առաջացնելու ճարպաթուների ազդեցությունը: Ցույց է տրվել, որ ուռուցքների ֆոտոդինամիկ թերապիայի ժամանակ անհրաժեշտ է հետևել արյան մեջ ճարպաթուների մակարդակին:

■ Հայերի տարբեր աշխարհագրական խմբերում ամբողջական միտոքոնդրիալ գենոմի հիման վրա համակարգչային մոդելավորման միջոցով որոշվել է հայկական մայրագծային գենոֆոնդի կազմավորման տարիքը, որը կազմում է ավելի քան 4000 տարի:

Հայագիտություն և հասարակական գիտություններ

■ Հրատարակվել է «Հայոց պատմություն» բազմահատորյակի չորրորդ հատորի երկրորդ գիրքը, որն ընդգրկում է 1945-1991 թթ.:

■ Հրատարակվել է «Հայաստանի հարակից երկրների պատմություն» քառահատորյակի երկրորդ հատորը, որն իր բովանդակությամբ, հարցերի և ուսումնասիրությունների ընդգրկմամբ նախատիպը չունի Հայաստանում:

■ Պեղվել և ուսումնասիրվել է ՀՀ և Արցախի տարածքի 22 հուշարձան: Պեղումներով և լաբորատոր անալիզներով ձեռք բերված տվյալների շնորհիվ զգալիորեն թարմացվել է Առաջավոր Ասիայի, Հայոց պատմության և մշակույթի ուսումնասիրության աղբյուրագիտական հենքը, վեր են հանվել քարե դարի ելակետային փուլերից մինչև ուշ միջնադար ընկած ժամանակահատվածի պատմամշակութային միջավայրի ձևավորման օրինաչափություններն ու առանձնահատկությունները:

ԿԻՐԱՈՒԿԱՆ ՌԻՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

■ Բյուրականի աստղադիտարանի նորաստեղծ կիրառական աստղագիտության հայ-ռուսական կայանում 120 դիտողական գիշերների ընթացքում կատարվել է 350000 չափում և վերականգնվել է 620 ուղեծիր արհեստական արբանյակների համար:

■ Առաջարկվել և արտոնագրվել է ջերմաէլեկտրական դետեկտորի բազմաշերտ տվիչ:

■ Մշակվել և պատրաստվել է կառավարելի աշխատանքային պարամետրերով բարձր էներգիաների տիրույթի (մինչև 100 կէՎ) ռենտգեյթյան ճառագայթների ոսպնյակ: (ՀՀԴԻ)

■ Մշակվել և պատրաստվել են դյուրակիր ռադարներ, որոնք, շնորհիվ ազդանշանների մշակման նոր թվային եղանակների և գերբարձր հաճախականությունների ենթահամակարգի կառուցման արդի տեխնոլոգիաների կիրառման, առանձնանում են բարձր տեխնիկական բնութագրերով: (ՀՀԴԻ)

■ Միկրոալիքային ճառագայթման եղանակով սինթեզվել է ռեմիումի բորիդ, որը դասվում է գերկարծր նյութերի շարքին, ինչպես նաև օժտված է մեծ կայունությամբ բարձրջերմաստիճանային կոռոզիայի նկատմամբ:

■ Հիդրիդային ցիկլով լաբորատոր պայմաններում մշակվել են նոր տեխնոլոգիական պրոցեսների հիմք հանդիսացող Տիտան-64ե համաձուլվածքի արդյունավետ սինթեզի եղանակներ: (ՀԲԻ)

■ Մշակվել է ապրանքային շուկայում լայն պահանջարկ ունեցող ոչ սպիտակուցային ամինաթթուների ստացման արդյունավետ եղանակ, կազմակերպվել է ՀՀ շուկայում որոշակի պահանջարկ ունեցող տարբեր տե-

սակի պարզագույն դեղամիջոցների փոքրածավալ արտադրություն: Ստեղծվել են առավել արդյունավետ «Էկո-բիոֆիդ» և «Էկոբիոֆիդ-» նոր կենսապատրաստուկներ, որոնք բարձրացնում են գյուղատնտեսական բույսերի բերքատվությունը, վերականգնում են հողերի բերրությունը: Շարունակվել է «Նարինե» կաթնաթթվային մթերքի արտադրությունը: (Հայկենսատեխնոլոգիա)

■ ԱՄՆ-ի Սմիթսոնյան հաստատության հետ Հայաստանում իրականացվող «Իմ Հայաստան» ծրագրով ծավալուն հետազոտություններ են կատարվել Վայոց ձորի և Սյունիքի մարզերում՝ մշակութային և գյուղական տուրիզմի զարգացման ծրագրեր մշակելու և կյանքի կոչելու նպատակով:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

Հաշվետու ժամանակաշրջանում շարունակվել է համագործակցությունը միջազգային կազմակերպությունների և արտասահմանյան գիտական կառույցների հետ՝ ապահովելով ԳԱՄ համակարգի աշխատողների ակտիվ մասնակցությունը միջազգային կառույցների գործունեությանը՝ ելնելով գիտության զարգացման ակադեմիայի ռազմավարությունից:

ԳԱՄ-ի միջազգային համագործակցությունը իրականացվել է միջակադեմիական համաձայնագրերով, գիտական կենտրոնների և ինստիտուտների միջև կնքված երկկողմ պայմանագրերով, միջազգային դրամաշնորհային ծրագրերին մասնակցությամբ, ԳԱՄ-ի արտասահմանյան անդամների միջոցով գիտական համագործակցությամբ:

Միջազգային համագործակցության կարևոր ուղղություններից է արտասահմանյան գիտական կենտրոնների կառույցների ստեղծումը Հայաստանում: Այս ուղղությամբ արդյունավետ գիտական աշխատանքներ են իրականացվել ԳԱՄ-ի, ԿԳՆ ԳԴԿ-ի և Ֆրանսիայի գիտական հետազոտությունների ազգային կենտրոնի (CNRS) միջև: Կնքված եռակողմ համագործակցության պայմանագրի հիման վրա ստեղծված լաբորատորիաները ԳԱՄ ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտի և Բուրգունդիայի ու Լիոնի Կլոդ Բերնար համալսարանի համատեղ լաբորատորիայում կատարվել են աշխատանքներ «ճառագայթման փոխազդեցությունը նյութի հետ. Ատոմներից դեպի պինդ մարմին» թեմայով:

■ ԳԱՄ-ն անդամակցում է համագործակցում է տարբեր միջազգային գիտական կառույցների և ակադեմիաների հետ՝ «Գիտական միջազգային խորհուրդ» (ICSU), «Գիտությունների ակադեմիաների միջազգային ասոցիացիա (ՃԸԸԾ), «Գիտությունների ակադեմիաների համաշխարհային ցանց» (IAP), «Գիտությունների ակադեմիաների եվրոպական ֆեդերացիա» (ALLEA) և այլն: Միջազգային համագործակցություններից կարելի է նշել միջակադեմիական, միջպետական և միջգերատեսչական ու միջինստիտուտային համագործակցությունները, որոնք իրականացվում են համատեղ կնքված պայմանագրերի հիման վրա:

■ 2016 թ. նոյեմբերի 7-10-ը ՀՀ ԳԱՄ պատվիրակությունը նախագահ Ռադիկ Մարտիրոսյանի գլխավորությամբ Չինաստանում մասնակցել է Պեկինի Ազգային գիտական կենտրոնների առաջին միջազգային գիտական ֆորումին՝ նվիրված «Մետաքսի ճանապարհի տնտեսական գոտու նախաձեռնությանը»: Ֆորումի գլխավոր նպատակն էր ազգային ակադեմիաների և հետազոտական կազմակերպությունների միջև գտնել համագործակցության մեխանիզմներ՝ աջակցելու համատեղ գիտական հետազոտությունների իրականացմանը:

Ավարտին ընդունվել է «Չինաստանի և մետաքսի ճանապարհի տնտեսական գոտու երկրների միջև գիտության և տեխնոլոգիաների համագործակցության նոր էջ. Պեկինի «հռչակագիրը»»: Հռչակագրով ֆորումին մասնակցող ազգային գիտական և հետազոտական կազմակերպությունները հանդես են եկել հայտարարությամբ՝ կոչ անելով միավորել ջանքերը հանուն ընդհանուր զարգացման: Այցի ընթացքում ԳԱՄ պատվիրակությունը հանդիպումներ է ունեցել Չինաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիաների նախագահության ներկայացուցիչների հետ: Պայմանավորվածություն է ձեռք բերվել նոս ապագայում Չինաստանի ակադեմիաների պատվիրակությունները կժամանեն Հայաստան՝ ամրապնդելու և խորացնելու երկու երկրների գիտության կառույցների միջև առկա համագործակցությունը:

Կարևորվել է հայ-հնդկական, հայ-ավստրիական և հայ-տաջիկական համագործակցության ակտիվացմամբ: Պլանավորվում է 2017թ. կնքել համագործակցության պայմանագրեր Հնդկաստանի տիեզերական հետազոտությունների կազմակերպության, Ավստրիայի և Տաջիկստանի գիտությունների ակադեմիաների հետ:

ԸՇ ԳԱԱ Նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ հաշվետու զեկուցումը

➤2 ■ Միջպետական և միջգերատեսչական համագործակցություններից են տնտեսական միջկառավարական համաձայնագրերի կողմից իրականացվող հայ-ռուսական, հայ-լիտվական, հայ-լատվական, հայ-թուրքմենական, հայ-հնդկական, հայ-չինական համագործակցությունները: Հայ-ռուսական համագործակցության կարևոր ծրագիր է Բյուրականի աստղադիտարանի և ՌԴ «Ռոսկոսմոս»-ի հետ կնքված տիեզերական տարածության հետազոտման և խաղաղ նպատակներով օդաչործման բնագավառում համագործակցությունը: Ինստիտուտների համագործակցությունը շարունակվել է նախորդ տարիների ընթացքում հաստատված գիտական ծրագրերով: Կարելի է հիշատակել ԳԱԱ ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի և ամերիկյան «Ինտեգրա» կազմակերպության հետ կնքված եռակողմ պայմանագրով ստեղծված լաբորատորիան, որը շարունակում է հզոր ԳԲՀ կիսահաղորդչային սարքերի նախագծման և հետազոտման աշխատանքները:

■ Շարունակվել են ԳԱԱ կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոնի և ՌԳԱ Ա.Սևերցևի անվան էկոլոգիայի և էվոլյուցիայի պրոբլեմների ինստիտուտի կենդանաբանության բաժանմունքի համատեղ գիտափորձարարական կենտրոնի աշխատանքները:

■ Բյուրականի աստղադիտարանը երիտասարդ մասնագետների համար կազմակերպել է V միջազգային ամառային դպրոցը և իրականացրել «Անկայուն տիեզերք» միջազգային գիտաժողովը՝ նվիրված ԲԱ-ի 70-ամյակին մինչև 46 արտասահմանցի գիտնականների մասնակցությամբ:

■ Սեպտեմբերի 27-29-ը ԳԱԱ էկոկենտրոնը, ՀԱՊԿ-ի երևանյան ներկայացուցչությունը, Ռուսաստանի գիտության և մշակույթի կենտրոնը Երևանում անց են կացրել «Շրջակա միջավայրի անվտանգության հիմնախնդիրները» ՀԱՊԿ անդամ-երկրների միջազգային գիտաժողովը:

■ Մեխանիկայի ինստիտուտը, Հայաստանի տեսական և կիրառական մեխանիկայի ազգային կոմիտեի, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության ԳՊԿ, ՌԳԱ Ա. Իշխանյան անվան մեխանիկայի պրոբլեմների ինստիտուտի, ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի պետական համալսարանի հետ համատեղ հոկտեմբերի 3-7-ը Շաղկաձորում կազմակերպել են երիտասարդ գիտնականների միջազգային «Մեխանիկա» դպրոց-գիտաժողովը, որին մասնակցել են 55 հայ և արտերկրից ժամանած 21 գիտնականներ:

■ Ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտը TEMPUS նախագծի շրջանակներում հոկտեմբերի 29-30-ը «Անդրկովկասյան տարածաշրջանում շարունակական ուսուցման գործիքների մշակում. էլուսուցում» թեմայով կազմակերպել է միջազգային սեմինարներ, որոնց մասնակցել են նաև արտասահմանցի գիտնականներ:

■ Ելնելով իր ռազմավարությունից՝ ԳԱԱ-ն ապահովել է երիտասարդ գիտնականների մասնակցությունը գիտության տարբեր ոլորտներում իրականացվող միջազգային հանդիպումներին և միջոցառումներին: Համաձայն ԳԱԱ-ի և Լանդաուի Նոբելյան մրցանակակիրների հանդիպումների հիմնադրամի միջև ստորագրված փոխըմբռնման հուշագրի՝ հունիսի 26-ից հուլիսի 1-ը ԳԱԱ-ից՝ ֆիզիկայի ոլորտի, 1 երիտասարդ գիտնական մասնակցել է Նոբելյան մրցանակակիրների հետ 66-րդ հանդիպմանը:

■ & 2016 թ. սկսած «Հորիզոն 2020» ծրագիրը Հայաստանի գիտնականներին ավելի մեծ հնարավորություններ է ընձեռել՝ մասնակցելու ծրագրին և ֆինանսավորվելու նրա կողմից:

ՀԱՍՏԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՀՀ ԳԱԱ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՀԵՏ

ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամների հետ համագործակցության ձևերը բազմազան են ու բազմաբնույթ և ընդգրկում են մի շարք կարևոր ուղղություններ՝ համատեղ հետազոտությունների իրականացում և հետազոտական նոր ծրագրերի մշակում, մասնագետների պատրաստում և վերապատրաստում, արտասահմանյան գիտական կենտրոնների և ԳԱԱ համակարգի կազմակերպությունների հետ համագործակցության պայմանագրերի և համաձայնագրերի կնքում, համատեղ աշխատությունների պատրաստում, մասնակցություն Հայաս-

տանում կազմակերպվող գիտակրթական և գիտակազմակերպական միջոցառումներին, համատեղ միջազգային գիտաժողովների կազմակերպում:

Գիտական կապերի և համագործակցության սերտացման շնորհիվ կիրառական բնույթի հետազոտություններում օգտագործվում են նաև արտասահմանյան անդամների լաբորատորիաների ժամանակակից սարքավորումները և հնարավորությունները միջազգային չափանիշներին համապատասխան հետազոտություններ կատարելու համար, ինչը շատ դեպքերում հնարավոր չէ իրականացնել տեղական միջոցներով: Նման հետազոտությունների արդյունքների տպագրումը և զեկուցումը գիտաժողովներում նպաստում են Հայաստանի գիտության միջազգային վարկանիշի բարձրացմանը: Համատեղ հետազոտությունները նպաստում են նաև Հայաստանում միջազգային չափանիշներին համապատասխանող արդի ուղղությունների զարգացմանը:

Արտասահմանյան անդամներն ակտիվորեն մասնակցել են ՀՀ-ում կազմակերպվող գիտական, գիտակազմակերպական միջոցառումներին՝ աջակցելով ծրագրային և կազմակերպչական աշխատանքներին, նրանց գործունեության շնորհիվ ավելացել է նաև միջազգային ճանաչում ունեցող գիտնականների մասնակցությունը Հայաստանում կազմակերպվող միջազգային գիտաժողովներին:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԿԱՐԵՐ

2017թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ԳԱԱ կազմում ընդգրկված են 52 ակադեմիկոս և 57 թղթակից անդամ: Հունվարի 1-ի դրությամբ ԳԱԱ-ի աշխատողների ընդհանուր թիվը 4041 է, որոնցից 2444-ը գիտական աշխատողներ են՝ 342-ը գիտության դոկտորներ, 1124-ը գիտության թեկնածուներ, 978-ը գիտական աշխատողներ՝ առանց գիտական աստիճանի:

Հաշվետու տարում ԳԱԱ համակարգում աշխատանքի է ընդունվել 157 երիտասարդ մասնագետ, որոնցից 36-ը ընթացիկ տարվա շրջանավարտներ են: Համակարգի աշխատակիցներից 9-ը պաշտպանել են դոկտորական, 41-ը՝ թեկնածուական ատենախոսություններ: ԳԱԱ համակարգի և այլ կազմակերպությունների համար երիտասարդ կադրեր է պատրաստում ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնը, որն իրականացնում է կրթական ծրագրեր մագիստրոսական և ասպիրանտական մա-

կարողակով: Ուսումնական ծրագրերը կենտրոնը հիմնականում իրականացնում է գիտահետազոտական կառույցներում, որն ունի որոշակի առավելություններ՝ կենտրոնացված ուսումնական համակարգի համեմատ: Մշակված և շրջանառության մեջ դրված ուսումնական ծրագրերը հավանության են արժանացել հանրության կողմից: Որոշ ծրագրեր քննարկումներ են անցել միջազգային համագործակցության ճանապարհով՝ կենտրոնի կողմից շահած դրամաշնորհների միջոցով:

Գիտական կադրերի պատրաստման և գիտական հետազոտությունների ակտիվացման գործում կարևորվում է ԳԱԱ և այլ գիտական կազմակերպությունների, բուհերի հետ համատեղ գիտակրթական և հետազոտական լաբորատորիաների ստեղծումը: ԳԱԱ-ի մի քանի ինստիտուտներ նմանատիպ կառույցներ են ստեղծել հանրապետության առաջավոր բուհերում: Շարունակվել է միջազգային գիտատեխնիկական ծրագրերով բարձր որակավորման կադրերի (գիտությունների թեկնածու) պատրաստման ծրագիրը: Այս առումով արժանի է հիշատակել ֆիզիկական հետազոտությունների, երկրաբանական գիտությունների, հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտների և Ֆրանսիայի, Գերմանիայի առաջավոր համալսարանների հետ իրականացված են մի շարք ծրագրերը:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԴՈՏՈՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ

ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄԸ

2016 թվականին գիտական բոլոր ծրագրերով պետական բյուջեից ստացվել է 6.8 միլիարդ դրամ ֆինանսավորում: Համակարգի աշխատողների ամսական միջին աշխատավարձը մեկ մարդու հաշվով, առանց արտաբյուջետային միջոցների, կազմել է 121 511 ՀՀ դրամ: Նախորդ տարվա համեմատ՝ այն գրեթե չի փոփոխվել: Արտաբյուջետային ֆինանսավորումը հաշվետու տարում կազմել է 1.8 միլիարդ ՀՀ դրամ: Արտաբյուջետային միջոցների ավելի քան մեկ միլիարդ դրամը համակարգի աշխատողները ստացել են 61 տարբեր դրամաշնորհային ծրագրերից: Ծրագրերից բացի, կատարվել են նաև պայմանագրային աշխատանքներով մատուցված մեծ ծավալի տարաբնույթ ծառայություններ:

Այստեղ ցանկանում են հիշատակել, որ վերջին երկու տարում ընթացքում Բյուրականի աստղադիտարանի կիրառական աստղագիտության բաժնում իրականացվել են տիեզերական հետազոտությունների հետ կապված պայմանագրային աշխատանքներ: Նախորդ տարիներին մեծ ծավալի աշխատանքներ են կատարվել հիմնականում Ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտում: Դրամաշնորհային ծրագրերով կատարված աշխատանքները նպաստում են միջազգային համագործակցության, իսկ պայմանագրային աշխատանքները՝ կիրառական բնույթի հետազոտությունների ընդլայնմանը: Դրանք նպաստում են երկրի տնտեսության զարգացմանը, որոշակի կիրառություն ունեն նաև պաշտպանական ծրագրերում: Արտաբյուջետային միջոցների աղբյուր կարող է հանդիսանալ ինստիտուտներում փոքրածավալ արտադրությունների կազմակերպումը: Նմանատիպ աշխատանքներ են իրականացվել «Հայկենսատեխնոլոգիա» գիտաարտադրական, օրգանական և դեղագործական քիմիայի գիտատեխնոլոգիական կենտրոններում, ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի, քիմիական ֆիզիկայի ինստիտուտներում:

Արտաբյուջետային միջոցները զգալի կապվածության առաջիկա տարիներին մի շարք ինստիտուտների ինֆրակառուցվածքը համալրվի նորագույն տեխնիկական միջոցներով: Այս կարևոր աշխատանքի համար մրցութային սկզբունքով կօգտագործվեն վերջին տարիների ընթացքում մեզ հասկացված փոքրածավալ ֆինանսական միջոցները:

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

2016 թվականին համակարգի աշխատողների սոցիալական բնույթի հարցերը եղել են ԳԱԱ Նախագահության ուշադրության կենտրոնում: Նախորդ տարիների համեմատ, ցավոք, հաշվետու տարում այս բնագավառում շոշափելի դրական արդյունքներ չեն արձանագրվել: Որպես ձեռքբերում կարելի է նշել սոցիալական փաթեթի ցուցակներում աշխատողների ժամանակին ներգրավվածությունը: Վերջնական լուծումներ ստացան երկարացված արձակուրդի և գիտական աստիճանների համար տրամադրվող հավելավճարի հարցերը: Որոշակի քայլեր են արվել բնակելի նոր շենքի շինարարության փաստաթղթերի կազմման և հաստատման հարցերում: Սա երկարատև ձգձգվող հարցերից է:

Սոցիալական դժվար լուծելի խնդիրներից է բնակարանային հարցը, որն ավելի խոցելի է երիտասարդների դեպքում: Ցավոք, ձգձգվում է նոր՝ 164 բնակարան ունեցող շենքի շինարարության սկիզբը: Նույնիսկ որոշ շահառուներ դուրս են եկել նախնական ցուցակներից:

Սոցիալական բնույթի խնդիրներից է նաև աշխատանքային պայմանների բարելավման հարցը: Կարևոր է համակարգի անշարժ գույքի՝ «շենք-շինությունների» շահագործման և պահպանման հարցը: Ինչպես գիտնեք, ամբողջ անշարժ գույքը գտնվում է պետական գույքի վարչության հաշվեկշռում, սակայն նշված ծախսերի համար ոչ մի դրամ որևէ տեղից չի հատկացվում: Երկու տարի առաջ պետական կոմիտե ներկայացվեց նշված օբյեկտների վերանորոգման հայեցակարգ, սակայն մինչ օրս դրանց ընթացիկ, փոքր ու մեծ վերանորոգումները իրականացվում են ինստիտուտների սուղ ֆինանսական միջոցներից: 2007-2009 թվականներին ԳԱԱ համակարգում իրականացվեց առաջին փուլի օպտիմալացման գործընթաց: Արդյունքում ազատվեց մոտ 26 հազար քառակուսի մետր տարածք: Ըստ այդ ծրագրի՝ ազատված տարածքները պետք է վաճառվեին, իսկ ստացված գումարները ուղղորդվեին տվյալ ինստիտուտի ընդհա-

ԸԸ ԳԱԱ Նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ ՄԱՐԾԻՐՈՍՅԱՆԻ հաշվետու զեկուցումը

➤3 Մուր զարգացմանը (ինքնակառուցվածք, արտադրական ծրագրեր, մոր գիտական լաբորատորիաներ): Անցած տարիների ընթացքում ոչ մի քառակուսի մետր տարածք չի վաճառվել, ընդհակառակը, դրանց պահպանման ծախսերը լրացուցիչ բեռ են ինստիտուտների համար:

Գիտական հետազոտությունների թվաքանակի և որակի ավելացման կարևոր նախապայման է ժամանակակից գիտական սարքավորումներով հագեցած լաբորատորիաների առկայությունը: ԳԱԱ համակարգի կառույցների սարքավորումները հնացել են և՛ ֆիզիկապես, և՛ բարոյապես, իսկ մոր սարքավորումների ձեռքբերումը կապված է լրացուցիչ, մեծածավալ ֆինանսական ներդրումների հետ:

Առաջիկա տարիների խնդիրները

Ինստիտուտների (կազմակերպությունների) ամրապնդումը հիմնարար և կիրառական հետազոտությունների շարունակականության և զարգացման համար ԶՀ ԳԱԱ-ն շարունակելու է իր ռազմավարության հստակեցումը մոտակա հնգամյակի կտրվածքով, նախատեսվում է պետական պատվերի ձևավորում՝ ելնելով կառավարության ծրագրերից և որպես հիմք ընդունելով «ԶՀ ԳԱԱ 2015-2020 թթ.» հիմնարար գիտական ծրագրերը: Ինստիտուտների հանգուցային խնդիրն է՝ իրականացնել բալանսավորված մոտեցում հիմնարար և կիրառական հետազոտություններին՝ նկատի ունենալով կիրառական արդյունքների կարևորությունը ու երկրի տնտեսական և սոցիալական զարգացման համար:

Նախատեսվում է կատարել ինստիտուտների հիմնական գիտական ուղղությունների վերլուծություն և դրանց ճշգրտում՝ հաշվի առնելով գերակա գիտատեխնիկական խնդիրների լուծման հիման վրա միջոցառումները հետազոտությունների իրականացման հնարավորությունը և համատեղ կիրառական մշակումների հիման վրա արդյունքների առևտրայնացման իրականացումը: Այդ ուղղությամբ կարևորվում են համակարգի կառուցվածքի բարելավումները *թեմատիկ գիտահետազոտական կլաստերների* (սնվարկությունների) միջոցով:

Ինստիտուտների ամրապնդման և ռազմավարական իրատեսական պլանի մշակման նպատակով արդեն իսկ համակարգում իրագործվում է կազմակերպությունների

գիտական գործունեության գնահատում՝ հիմնվելով հետևողական և ժամանակակից գնահատման և փորձաքննության վրա: Մշակվել է համապատասխան մեթոդաբանություն և ուղեցույցներ:

Ճգնաժամային է ինստիտուտներում բարձրորակ երիտասարդ դոկտորների և թեկնածուների պատրաստման խնդիրը: Նախատեսվում ենք երիտասարդ գիտնականներին խթանելու ստարտ-ապ ընկերությունների ստեղծում որոշ ուղղություններով՝ ստանալով ինստիտուտների համապատասխան աջակցությունը:

Էլեկտրոնային ենթակառուցվածքի զարգացումը նպատակաուղղվում է ժամանակակից մրցունակ հետազոտությունների իրականացման մոր հարթակ ստեղծելուն և համարապետության սոցիալ-տնտեսական խնդիրների լուծմանը նպաստելուն:

Հիմնական նախագիծը այս բնագավառում նախատեսվում է *Հայաստանի սուպերկոմպյուտերային կենտրոնի ստեղծումը*: Ստեղծվող համակարգը կապահովի հաշվողական մոդելավորման և մեծ տվյալների մշակման խնդիրների լուծում, որոնք կարևոր դեր են խաղում տնտեսության զարգացման և ժամանակակից գիտության ձևավորման ուղղությամբ՝ դառնալով կամուրջ գիտության և գիտակարգի միջև:

Կենտրոնի ռեսուրսները ենթադրվում է տրամադրել հետևյալ երեք ուղղությունների խնդիրների լուծմանը՝ *կրթության և գիտության* (մասնիկների ֆիզիկա, լույսի ճառագայթում, կենսամոլեկուլային համակարգեր, հաշվողական քիմիա, աստղագիտություն և տիեզերագիտություն, հաշվողական մաթեմատիկա և ինֆորմատիկա), *բնապահպանության և արտակարգ իրավիճակների* (կլիմայի փոփոխություն, օդի աղտոտվածություն, ջրերի կառավարում, մթնոլորտի մոդելավորում, երկրաշարժեր, երկրի մասին տվյալների վերլուծություն), *առողջապահության* (կենսաբժշկական պատկերների մշակում, կենսաբժշկական պատկերների վիզուալիզացիա, էլեկտրոնային առողջապահական գրառումներ):

Նախնական հետազոտությունները ցույց են տվել, որ 200TFlops սուպերկոմպյուտերային ռեսուրսները բավարարեն գիտական և հասարակական մարտահրավերների 2017-2020թթ. խնդիրները հաղթահարելու օգտագործողների պահանջները: Ընդհանուր արժեքը կկազմի մոտ 2 միլիոն ԱՄՆ դոլար:

Նախագիծը, որպես ինովացիոն նախագիծ, ներկայացվել է ՀՀ կառավարությանը, Հորիզոն-2020 ծրագրին (մասնակցում են Թուրքիայի ինֆորմատիկայի և հաշվողական գիտության ինստիտուտը, Մյունխենի տեխնիկական համալսարանի Լեյբնիցի սուպերկոմպյուտերային կենտրոնը, ՀՀ ԳԱԱ ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտը), իրականացվում են բանակցություններ այլ կազմակերպությունների հետ:

ՀՀ ԳԱԱ-ի դեպքում ինֆրակառուցվածքի մեջ են մտնում ինստիտուտների շենքերը իրենց ապահովումով: Մենք ունենք ինստիտուտներ, որոնք շենքերի բարելավման գործում մեծ ներդրումներ են կատարել: Սակայն մնացած կազմակերպություններում դրանք գտնվում են ծանրագույն վիճակում: Պետական գույքի կառավարման վարչությունը, որը պատասխանատու է ՀՀ ԳԱԱ շենքերի վերանորոգման համապատասխան աշխատանքներ կատարելու գործում, ոչ մի ստույգ միջոցառում դեռևս չի իրականացրել:

Հայաստանում ամերիկացիներ են իրականացնել հետազոտական ինֆրակառուցվածքի էական լավացում և թարմացում: Սակայն անհրաժեշտ է հատուկ պետական նպատակային ծրագրով իրականացնել ՀՀ ԳԱԱ համակարգի ինֆրակառուցվածքի արդիականացման ծրագիր և մտցնել այն ՀՀ ԳԱԱ 2015-2020 թվականների հետազոտությունների նախապատրաստվող պլանի մեջ:

Կիրառական մշակումների մորարարական առաջարկներ

Հաշվի առնելով կիրառական հետազոտությունների կարևորությունը հանրապետական սոցիալ-տնտեսական զարգացման համար, նպատակ ունենալով նպաստել գիտության, տեխնոլոգիաների, արդյունաբերության գոյություն ունեցող անջրպետների հաղթահարմանը՝ ՀՀ ԳԱԱ-ն ինստիտուտներում կկազմակերպի տեխնոլոգիաների փոխանցման գրասենյակներ:

Նպատակահարմար ենք համարում կիրառական հետազոտություններում ավելի արդյունավետ օգտագործել ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամների ներուժը:

Անհրաժեշտ է աշխատանքներ իրականացնել վերջերս կազմված ՀՀ ԳԱԱ ինովացիոն առաջարկների փաթեթի իրականացման ուղղությամբ:

ՀՀ Նախագահ Սերժ ՍԱՐԳՍՅԱՆԸ պատասխանել է ժողովի մասնակիցների հարցերին

Անդրադառնալով այն հարցին, որ ակադեմիան շատ է քննադատվում, նախագահն ասել է. «Սեր հասարակության մեջ որևէ մեկն ապահովագրված չէ քննադատությամբ: Կարծում եմ, այս երկրում ամենաքննադատվող կառույցը նախագահականն է, ամենաքննադատվող անձնավորությունը ես եմ:

Քննադատությունից ոչ ոք հաճույք չի ստանում, միայն երևի մազոխիստները կարող են քննադատությունից հաճույք ստանալ: Այդուհանդերձ, որոշ քննադատություններ, եթե առարկայական են, չարթայամբ լեցուն չեն, ուղղված են աշխատանքներն ուղղելուն, միշտ կարելի է գտնել ռացիոնալ հատիկ: Այն դիրքորոշումը, որ ազգային ակադեմիան մեզ պետք չէ և սպառել է իրեն, ես, բնականաբար, չեմ կիսում: Եթե կիսեի այդպիսի մոտեցումը, վաղուց մենք այս ուղղությամբ քայլեր կտանեինք: Իմ ցանկությունն է օպտիմալացնել այն մասը, որտեղ արդյունք չկա և ուժեղացնել այն հատվածները, որոնք աշխատում են, որոնք մեր երկրին պատիվ են բերում ու զարգացնում են գիտությունը»:

Սերժ Սարգսյանը, դիմելով ժողովի մասնակիցներին՝

ասել է. «Հանդուրժող եղեք, ակտիվություն ցուցաբերեք, ինքներդ խոսեք հաջողության մասին: Սա էլ երկրորդ խնդիրն է, որ շատերը չեն ցանկանում հրապարակալ հակարդվել տգետներին, չեն ցանկանում, որովհետև վախենում են, որ «Ֆեյսբուքով», այլ կայքերով կսկսեն խոսել: Հիմա, եթե ուզում ենք մեր տեսակետը պաշտպանել, պիտի անենք դա»:

Սերժ Սարգսյանը գիտությունների ազգային ակադեմիայի անդամներից ավելի շատ ակտիվություն ու մոր գիտական նվաճումներ է ակնկալում. «Ես կրկին ցանկանում եմ անդրադառնալ շատ-շատ մարդկանց պատկանությանը: Գիտե՞ք՝ ագրեսիվ փոքրամասնությունը շատ խնդիրների է խոչընդոտում: Ուստի ես ակնկալում եմ, որ այն մարդիկ, ովքեր կարող են մոր միտք ասել, այն մարդիկ, ովքեր կարող են օգուտ բերել, մի փոքր ավելի ակտիվ լինեն: Դուք էլ պիտի փոխվեք, ինչպես մենք ենք փորձում փոխվել: Այդ փոփոխությունները բոլոր տեղերում անհրաժեշտ են, բայց փոփոխությունը ինքնուրույնության հարց չի լուծում: Փոփոխությունը պիտի հանգեցնի դրական արդյունքների»:

Դիմելով ներկաներին՝ ՀՀ Նախագահն ընդգծել է, որ մրանցից ակնկալում է ակտիվություն, գիտության մեջ նվաճումներ, ակնկալում է, որ այդ նվաճումները հնարավոր լինի օգտագործել պրակտիկայում, որ երիտասարդներին ավելի շատ ընդառնալ ենք. «Երիտասարդների փորձը քիչ է, բայց էներգիան շատ է: Եվ շատ դեպքերում այդ էներգիայի առկայությունը լավ արդյունքներ է բերում: Իհարկե, մեկ-մեկ բացասական էլ է լինում այդ էներգիան, սակայն հիմնականում լավ արդյունքներ է բերում: Սա է իմ ակնկալիքը ձեզանից»:

Նա հավելել է, որ դեմ չի լինի՝ մայիսին կան հունիսին, երբ ավարտված կլինեն քաղաքական գործընթացները, նեղ կազմով հավաքվել և քննարկել, թե ինչ քայլեր են հարկավոր երկրում գիտությունը զարգացնելու համար:

Անդրադառնալով ակադեմիայի անդամների բարձրացրած մտահոգությանը՝ կապված ժամանակակից գիտական սարքավորումների պակասի հետ, Սերժ Սարգսյանը նշել է. «Ակնհայտ է, այստեղ որևէ կասկած չի կարող լինել, եթե ժամանակակից սարքավորումներ չկան, ապա տվյալ գիտահետազոտական հաստատությունը ուղղակի չի կարող լիարժեք գիտական գործունեություն ծավալել: Բայց որքան ես տեղյակ եմ, այն ֆինանսավորումը, որ տրվում է, հաշվի է առնվում նաև սարքավորումներ ձեռք բերելու անհրաժեշտությունը: Եթե խոսքը լրացուցիչ գումարներ հատկացնելու մասին է, ապա կոնկրետ ծրագիր պետք է լինի, և կոնկրետ գիտահետազոտական հաստատությունը լրացուցիչ ֆինանսավորում կստանա արդիականացնելու իր սարքավորումները: Ընդհանրական մենք այսպես հնարավորություն չունենք մեր բոլոր գիտահետազոտական ինստիտուտներն արդիականացնելու»:

Նախագահն անդրադարձել է գիտական աստիճանի շնորհման երկաստիճան համակարգից միաստիճան համակարգի անցնելու մասին խոսակցություններին:

«Ես կարծում եմ, որ այս ուղղությամբ լուրջ տեսակետներ չեն եղել կամ աշխատանք չի իրականացվել, որ գիտական կոչման շնորհման միաստիճան համակարգի անցնենք: Խոսակցություններ լսել եմ, հետաքրքրվել եմ, այդպիսի տրամադրություն չկա: Որոշակի փոփոխություններ նախատեսվում են, բայց, համեմայնդեպս, օրենքի նախագիծը գոյություն չունի, և ես չեմ տեսել»:

Նախագահը հավելել է, որ Հայաստանը պետք է համահունչ լինի եվրոպական գիտական միջավայրին, սակայն պետք է պահի իր առանձնահատկությունը: «Ինչ էլ որ անենք, պետք է անենք մտածված և մասնագետների հետ լայն քննարկումներից հետո: Առանց քննարկումների մեծ օրենքի նախագիծ չի լինելու», - եզրափակել է Սերժ Սարգսյանը:

ՀՀ ԳԱՄ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ

Ներկայացնում է ՀՀ ԳԱՄ սփյուռքի բաժինը

ՀՀ ԳԱՄ արտասահմանյան անդամ, Ասիայի համալսարանի նախագահ և բիոտեխնոլոգիաների ինստիտուտի ՊԼԹ սենյորների և մանուկաբուժության լաբորատորիայի վարիչ, ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Արշակ Պողոսյանը ծնվել է 1949 թ. սեպտեմբերի 10-ին Երևանում:

1966 թ., գերազանցությամբ ավարտելով դպրոցը, Արշակ Պողոսյանը ընդունվեց Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի (ԵՊԻ) կիբեռնետիկայի ֆակուլտետ՝ ռադիոէլեկտրոնային սարքերի կոնստրուկտավորում և արտադրություն մասնագիտությամբ, որն ավարտեց 1972 թ.: ԵՊԻ-ն ավարտելուց հետո նա աշխատանքի անցավ ՀՀ ԳԱՄ Աշտարակի ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտում՝ որպես ճարտարագետ:

1974 թ. Արշակ Պողոսյանը որոշեց շարունակել կրթությունը և ընդունվեց Լենինգրադի էլեկտրատեխնիկական ինստիտուտի ասպիրանտուրա, որտեղ կատարեց իր թեկնածուական աշխատանքը պրոֆեսոր Իրինա Վենդիկի ղեկավարությամբ, «Էլեկտրոնային զագի «տաքացման» երևույթների հետազոտությունները բիսմուտի մուրք թաղանթում» թեմայով: 1979 թ. Լենինգրադում նա պաշտպանեց թեկնածուական ատենախոսությունը, վերադարձավ հայրենիք ու աշխատանքի անցավ ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտում: 1980 թ. նա հրավիրվեց աշխատելու Երևանի սրտաբանական կենտրոն, որտեղ սկսեց զբաղվել իր համար լրիվ նոր, բայց և շատ հեռանկարային գիտական ուղղությամբ՝ իոնների և կենսաբանական մոլեկուլների նկատմամբ զգայուն տվիչների (սենսորների) մշակմամբ: Այդ տվիչները ժամանակակից կիսահաղորդչային տեխնոլոգիաներով պատրաստելու նպատակով, 1982 թ. տեղափոխվեց աշխատելու Արևմտահայկական գործարանի ԿՏԲ (մինչև 1986 թ.): 1983-1984 թթ. նրա ղեկավարությամբ առաջին անգամ Հայաստանում պատրաստվեցին իոնների նկատմամբ զգայուն կիսահաղորդչային դաշտային տրանզիստորներ, որոնք հետագայում օգտագործվեցին ջրածնի, նատրիումի և կալիումի իոնների կոնցենտրացիան արյան մեջ չափելու համար: Այսպիսի միկրոսենսորները կարող են ինտեգրվել այսպես կոչված, «Lab-on-chip» սարքերում՝ բժշկական ախտորոշման համար: Նրա մշակած սենսորները հետաքրքրություն էր առաջացրել նաև Մոսկվայի տիեզերական հետազոտությունների ինստիտուտում, տիեզերքում տիեզերագնացների մոտ «in vivo» չափումների նպատակով: Ավելի ուշ, Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտի աշխատակից Ալեքսանդր Սիմոնյանի (ներկայումս մուլտիպլե ԳԱՄ արտասահմանյան անդամ) աջակցությամբ Արշակ Պողոսյանը մշակեց նաև կիսահաղորդչային միկրոսենսոր՝ գլյուկոզային կոնցենտրացիան

Արշակ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

մեզի մեջ չափելու համար:

1989 թ. նա սկսեց աշխատել պոլիտեխնիկական ինստիտուտում (ԵՊԻ) որպես ավագ դասախոս, հետո դոցենտ (1991 թ.): Միաժամանակ ստեղծեց «Սենսոր» կոոպերատիվ ձեռնարկությունը (1989 թ.)՝ գիտատեխնիկական աշխատանքների իրականացման և դրանց արդյունքների ներդրման նպատակով (օրինակ, միկրոստրուկտուր սարքերի արտադրությունը):

1991 թ. Արշակ Պողոսյանը գործընկերների հետ ստեղծեց «Միկրոսենսոր» փոքր ձեռնարկությունը: Նա իր գործընկերների հետ ապրանքային տեսքի հասցրեցին շարժական, չոր էլեկտրոլիտային մարտկոցներով լամպերը, որոնց անվանեցին «Սպիտակ»: Այդ լամպերը իրենց պարամետրերով, լիցքավորման կարճ և աշխատանքային ավելի երկար ժամանակով և մյուս շահագործողական բնութագրերով գերազանցում էին շուկայում եղած արտասահմանյան մանուշակակա սարքերին և ավելի էժան էին ու մատչելի: Բացի այդ, դա հնարավորություն տվեց տնտեսական այդ դժվար անցումային տարիներին ստեղծել մոտ քսան աշխատատեղ, որը մուլտիպլե կարևոր խնդիր էր:

Արշակ Պողոսյանը 1994 թ. DAAD-ի ծրագրով երկու ամսով աշխատանքի գործուղվեց Գերմանիայի Կարլսրուհեի և Տյուբինգենի համալսարաններ:

1995 թ. Արշակ Պողոսյանը պաշտպանեց (ԵՊԻ-ում) դոկտորական ատենախոսությունը՝ «Միկրոէլեկտրոնային սենսորների մշակում և հետազոտում» թեմայով: 1996 թ. Արշակ Պողոսյանը ընտանիքով տեղափոխվեց Գերմանիա՝ մշտական բնակություն:

1998 թ. սկսեց աշխատել Դյուսելդորֆի համալսարանում, իսկ հետո, 1999 թ. մինչև 2004 թ. Յուլիուս քաղաքի գիտահետազոտական կենտրոնում, որը Գերմանիայի ամենամեծ գիտական կենտրոն-

ներից է: Այստեղ նա մուլտիպլե շարունակեց զբաղվել կենսաբանական միկրոսենսորների մշակմամբ: 2004 թ. Արշակ Պողոսյանը աշխատանքային հրավեր ստացավ Ասիայի կիրառական գիտությունների համալսարանից, սկզբում որպես խմբի ղեկավար, իսկ հետո՝ 2006 թ., որպես «ԴԼԹ սենսորների և մանուկաբուժության գիտությունների» լաբորատորիայի ղեկավար նոր բացված մասն և բիոտեխնոլոգիաների ինստիտուտում, որտեղ աշխատում է մինչև այժմ:

Արշակ Պողոսյանը հեղինակ է ավելի քան 220 տպագրված գիտական հոդվածների, որոնց մեջ 5 ընդհանրացված-վերլուծական, 10 գլոբալ տարբեր գրքերում, 1 գիրք, 7 արտոնագիր, որոնցից 4-ը գերմանական և եվրոպական, ավելի քան 180 գեկուցումներ տարբեր միջազգային գիտաժողովներում: Ներկայումս նա իր գործընկեր պրոֆ. Շոնիմգի հետ, որպես խմբագիր, պատրաստում են նոր գիրք «Label-free biosensing» վերնագրով, որը պետք է հրատարակվի Springer-ում 2017 թ.:

Արշակ Պողոսյանը մի քանի գիտական ամսագրերի («Journal of Biosensors and Bioelectronics», «Analytical Chemistry Journal», etc.) խմբագրական կոլեգիաների անդամ է, 10-ից ավելի գիտական ամսագրերի գրախոս, ինչպես նաև մի շարք գիտական համաժողովների կազմակերպչական կոմիտեի անդամ:

Գերմանիա տեղափոխվելուց հետո էլ Արշակ Պողոսյանը չի խզել գիտական կապերը ՀԱՊՀ-ի, Երևանի պետական համալսարանի հետ և աշխատել է իր հնարավորությունների սահմանում օգտակար լինել: Նա մի քանի անգամ այցելել է ՀԱՊՀ և ուսումնասնողական և գիտական գրականությունը նվիրել ՄԿԲՍ ամբիոնին, գեկուցումներ է կարդացել «Կենսաբժշկական ճարտարագիտություն» մասնագիտության բակալավրական և մագիստրոսական խմբերի հա-

մար: 2013-2015 թթ. հանդես է եկել ՀՀ ԿԳՆ ԳԴԿ-ի կողմից շնորհված դրամաշնորհային 13-2G-032 ծրագրի արտասահմանյան խորհրդատու, նպաստել նրան, որ ՆԲՏԻ-ի տեխնոլոգիական սարքերով պատրաստվեն և հետազոտվեն ֆերոէլեկտրական մանրադաշտային տարբեր սենսորներ ՄԿԲՍ ամբիոնի համար: ՆԲՏԻ հազեցված է ճշգրիտ չափիչ սարքերով, ատոմական մակարդակով նյութերի հետազոտման ժամանակակից միկրոգնման համակարգերով, որոնք բավարար են բիո- և մանր-սենսորների մշակման, նյութերի հատկությունների, սարքերի կառուցվածքների ուսումնասիրության ուղղությամբ բարձրորակ հետազոտություններ կատարելու համար:

Արշակ Պողոսյանի երաշխավորությամբ պրոֆ. Վ. Բունիաթյանը 2008-2016 թթ. երեք անգամ և պրոֆ. Ֆ. Գասպարյանը մեկ անգամ ԳԱՄ-ի ծրագրով երեք ամսով այցելել են ՆԲՏԻ և Յուլիուսի գիտահետազոտական կենտրոն: Այս գիտահետազոտական բեղմնավոր համագործակցության ընթացքում հայաստանյան գործընկերների հետ կատարած ուսումնասիրությունների արդյունքները ներկայացվել են բազմաթիվ միջազգային և հայաստանյան գիտաժողովներում, տպագրվել են 15-ից ավելի համառոտ հոդվածներ գիտական ամսագրերում և գիտաժողովների ժողովածուներում, ինչպես նաև նպաստել են մի քանի մագիստրոսական և թեկնածուական աշխատանքների կատարմանը «Կենսաբժշկական ճարտարագիտություն» և «միկրո- և մանոտեխնոլոգիաներ» մասնագիտություններով:

Արշակ Պողոսյանը աջակցել է գիտական կապերի հաստատմանը ԵՊՀ-ի կիսահաղորդչային ֆիզիկա և միկրոէլեկտրոնիկա ամբիոնի (ակադեմիկոս Վ. Հարությունյան) և Դյուսելդորֆի համալսարանի զագային սենսորների խմբի (պրոֆ. Շիերբաում, Schierbaum) միջև: 2005 թ.-ից նա ակտիվորեն մասնակցում է ԵՊՀ-ի և գիտությունների ազգային ակադեմիայի կողմից կազմակերպված «Կիսահաղորդչային միկրո- և մանոէլեկտրոնիկա» գիտաժողովներին:

Արշակ Պողոսյանը նաև համագործակցում է Գերմանիայի հայ համայնքի հետ: Հաշվի առնելով Արշակ Պողոսյանի գիտական, մանկավարժական, ինչպես նաև մայր հայրենիքի հետ սերտ կապերը, ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիան 2011 թվականին նրան ընտրել է ԳԱՄ արտասահմանյան անդամ:

Բարձր գնահատելով ԳԱՄ արտասահմանյան անդամ լինելու մեծ պատիվը, Արշակ Պողոսյանը ձգտում է էլ ավելի խորացնել համագործակցությունը ՀՀ գիտակրթական կազմակերպությունների հետ:

Գոհար ԻՍԿԱՆԴԱՐՅԱՆ
պ.գ.թ. դոցենտ, ՀՀ ԳԱՄ սփյուռքի բաժնի գիտքարտուղար

ՀՀ ԳԱՄ-ում անցկացվեց «Հայաստանի կենսաբազմազանության պահպանման կիրառական կողմերը» խորագրով կլոր սեղան

ՀՀ ԳԱՄ նախագահության միստերի դախլիճում անցկացվեց «Հայաստանի կենսաբազմազանության պահպանման կիրառական կողմերը» խորագրով կլոր սեղան: Միջոցառման նպատակն էր քննարկել առաջարկներ, որոնք կնպաստեն գիտական արդյունքների ներդրմանը տնտեսության և բնապահպանության ոլորտում:

Բացման խոսքով հանդես եկավ ՀՀ ԳԱՄ բնական գիտությունների բաժնումունքի ակադեմիկոս-քարտուղար Ռուբեն Հարությունյանը:

ՀՀ ԳԱՄ կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոնի տնօրեն, կենսաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Բարդուխ Գաբրիելյանը ներկայացրեց Սևանա լճի կենսառեսուրսների արդի վիճակը:

Բնության համաշխարհային հիմնադրամի (WWF) հայաստանյան գրասենյակի տնօրեն, կենսաբանական գի-

տությունների թեկնածու Կարեն Մանվելյանը հանդես եկավ «Կիրառական գիտության օգտագործումը կենսաբազմազանության մշտադիտարկման գործընթացում» զեկուցմամբ:

ԵՊՀ-ի կենսաբանության ֆակուլտետի կենդանաբանության ամբիոնի վարիչ, կենսաբանական գիտությունների դոկտոր Մարինե Առաքելյանը ներկայացրեց «Կենդանիները որպես Հայաստանի էկոհամակարգի կենսա-ցուցիչներ» զեկուցումը:

ՀՀ ԳԱՄ կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոնի փոխտնօրեն, կենսաբանական գիտությունների դոկտոր Հասմիկ Խաչատրյանը ներկայացրեց Հայաստանի անողնաշար կենդանիների ֆաունան և պահպանության խնդիրները:

ՀՀ ԳԱՄ բուսաբանության ինստիտուտի երկրաբու-

սաբանության և էկոլոգիական ֆիզիոլոգիայի բաժնի վարիչ, առաջատար գիտաշխատող, կենսաբանական գիտությունների դոկտոր Գեորգ Ֆայվուշը ներկայացրեց Հայաստանի բուսականության բազմազանությունը և դրա պահպանման խնդիրները:

ԵՊՀ-ի կենսաբանության ֆակուլտետի բուսաբանության ամբիոնի վարիչ, կենսաբանական գիտությունների թեկնածու Սիրանուշ Նանագյուլյանը հանդես եկավ «Սնկերի բազմազանությունը և դրանց պահպանությունը Հայաստանում» զեկուցմամբ:

ՀՀ ԳԱՄ էկոլոգամոնոֆերային հետազոտությունների կենտրոնի կենսաէներգետիկայի և կերերի որակի բաժնի ղեկավար, գյուղատնտեսական գիտությունների դոկտոր Բագրատ Մեծունցը հանդես եկավ «Արոտների արածեցման մոնիթորինգը որպես բուսածածկի պահպանման կարևոր միջոցառում» զեկուցմամբ:

ՀՀ ԳԱՄ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

**Հայաստանի Հանրապետության
մշակույթի վաստակավոր գործիչ,
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ,
գրականագետ
Ալեկսանդր ԴՆԻՍԻԱՆՅԱՆԻՆ**

Հարգելի տիկին Դոլուխանյան.

Ձերմորեն շնորհավորում եմ Ձեզ
ծննդյան 75-րդ տարեդարձի կապակ-
ցությամբ:

Գնահատելի է Ձեր ավանդը հայ
գրականագիտության զարգացման
գործում: Ձեր հեղինակած գիտական
հոդվածներն ու աշխատությունները
կարևոր ձեռքբերումներ են հայագի-
տության ասպարեզում: Մեծ է Ձեր
վաստակը նաև հայ գրականության
մասնագետներ կրթելու և դաստիա-
րակելու շնորհակալ գործում:

Մաղթում եմ Ձեզ քաջառողջու-
թյուն, երջանիկ կյանք և նոր ձեռքբե-
րումներ:

**Հայաստանի Հանրապետության
Նախագահ Սերժ ՍԱՐԳՍՅԱՆ**

**Ողջույնի ուղերձ են հղել նաև ՀՀ ԳԱ Նախագահությունը, ԳԱԱ հայագիտության և
հասարակական գիտությունների բաժանմունքը**

Մեծարգո՝ Ալեկսան Գուրգենի

ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի Նախագահությունը և հայագիտության և հասարակական գիտություննե-
րի բաժանմունքը սրտանց ու ջերմորեն շնորհավորում են Ձեզ Ձեր ծննդյան փառապանծ հոբելյանի առթիվ:

Ակադեմիական հանրությունը Ձեզ ծանաչում է որպես հանրահայտ գրականագետի, որն իր ողջ գիտակցական կյանքը
նվիրել է հայ գրականության պատմության ուսումնասիրմանը, միջնադարյան տարբեր հեղինակների երկերի գիտաքն-
նական բնագրերի կազմմանը, այլազգի շատ գիտնականների հայագիտական հետազոտությունների վերլուծմանն ու գնա-
հատմանը: Մենք խորապես գնահատում ենք Ձեր հեղինակած բազմաթիվ մենագրություններն ու ձեռնարկները, Ներսես
Մովսեսյան, Ալիսիա Կիրակոսյանին, Նորայր Ադալյանին, Արշակ Չոպանյանին, Շառլ Ազնավուրին, Ֆրեդերիկ Մակլերին,
Էդուարդ Դյուվորիենին, Վիկտոր Լանգուային, Մարի Ֆելիսիտե Բրոսսենին, Ֆրեդերիկ Ֆելդիին, Աստուան Ժան Սեն-Մար-
տենին նվիրված Ձեր աշխատությունները, որոնք սեղանի գիրք են գրականագիտությանը զբաղվող շատ մասնագետնե-
րի համար:

Թանկագին հոբելյար, հիացմունքի է արժանի Ձեր մանկավարժական երկարամյա բեղմնավոր գործունեությունը Խ.
Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանում, Ձեր անսահման նվիրվածությունը ինչպես
երիտասարդ սերնդի կրթման, այնպես էլ գիտական կարգերի պատրաստման գործին: Եվ անկասկած է, որ այսօր Ձեր կրթած
ու դաստիարակած ուսուցիչների մի մեծ բանակ, բազմաթիվ գրականագետներ երախտագիտությամբ են նայում Ձեզ և
նույնպես շնորհավորում Ձեր փառապանծ հոբելյանը:

Սիրելի՛ հոբելյար, տաղանդավոր գիտնականի ու մանկավարժի, Հայաստանի իսկական քաղաքացու, հայրենանվեր ու
ազնիվ մարդու Ձեր անձնական նկարագրով Դուք վաստակել եք մեր բոլորի համակրանքը:

Սիրելի՛ Ալեկսան Գուրգենի, նորից շնորհավորելով Ձեր վաստակաշատ հոբելյանը, մաղթում ենք Ձեզ քաջառողջու-
թյուն, արևշատություն, երկար տարիների բերքառատ գործունեություն և ամենայն բարիք:

**Ռադիկ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ. ՀՀ ԳԱԱ Նախագահ, ակադեմիկոս
Յուրի ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ. ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական
գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղար, ակադեմիկոս**

ՎԱՍՏԱԿԱԾԱՏ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԻ

ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Ալեկսան Դոլուխանյանի ծննդյան 75-ամյակի առթիվ

Ալեկսան Դոլուխանյանն այս ծան-
րակշիռ հոբելյանը դիմավորում է հայա-
գիտության բնագավառում ունեցած
մեծ ներդրումով և մանկավարժական
վաստակով: Նրա կենսագործունեու-
թյան ոլորտը լայն է և ընդգրկում. դասա-
խոս է, ուսումնական գործընթացի
հմուտ կազմակերպիչ, բանասեր, գրա-
կանագետ, հայագետ, գրական կյանքի
ակտիվ մասնակից:

Ա. Դոլուխանյանը մեր օրերի նշանա-
վոր միջնադարագետներից է: Միջնա-
դարի հայ գրականության բնագրերի ու-
սումնասիրությանը զուգահեռ՝ անվանի
բանասերը կատարել է բնագրագիտա-
կան, տեքստաբանական և ձեռագրագի-
տական աշխատանք ու հրատարակել
Ներսես Մովսեսյան (1975, 1985) և Խաչա-
տուր Կեչառեցու (1988) քննական
բնագրերը:

Ա. Դոլուխանյանն անդրադարձել է
նաև հայ հին գրականության խնդիրնե-
րին, գրել գիտական մի շարք աշխա-
տություններ: Դրանցից առավել ուշագ-
րավը «Արշակ Չոպանյանը և հայ հին
գրականությունը» (2004) ուսումնասի-
րությունն է:

Երկար տարիներ դասախոսական
աշխատանք կատարելով՝ անվանի գիտ-
նական-մանկավարժն արժանի է հա-
տուցել դասագրքերի և ուսումնական
ծեղմարկների նշանակությանն ու
կարևորությանն արդի ուսումնական
գործընթացում և գրել է մի շարք աշխա-
տանքներ՝ «Հայ գրականության դասա-
վանդման մեթոդիկա» (2006), «Հայ գրա-
կանության տեսություն» (2006), «Հայ
գրականության պատմություն (հին և
միջնադարյան գրականություն)»
(2006), «Հայ ժողովրդական բանահյու-
սություն» (2008), «Դրվագներ հայ
գրաքննադատական մտքի պատմու-
թյունից» (2009):

Անուրամալի է Ա. Դոլուխանյանի ա-

վանդը հայագիտության բնագավառում:
2000 թ. նա հիմնադրել է «Եվրոպացի
հայագետներ» մատենաշարը: Միջնա-
դարը, հայ ժողովրդի պատմությունն ու
մշակույթը եվրոպացիներին ու աշխար-
հին ներկայացնող հայագետներից այդ
մատենաշարով նա արդեն հրատարա-
կել է յոթ ուշագրավ աշխատանք: Այսօր
ընթերցողի սեղանին են «Ֆելիքս Նեդ և
հայ քրիստոնեական մատենագրությու-
նը» (2001), «Մարի Ֆելիսիտե Բրոսսեն
հայագետ» (2002), «Վիկտոր Լանգուայ
հայագետ» (2003), «Էդուարդ Դյուվոր-
իեն հայագետ» (2004), «Ֆրեդերիկ
Ֆելդին հայագետ» (2008), «Ֆրեդերիկ
Մակլերը հայագետ» (2011), «Սեն Մար-
տենը հայագիտության հիմնադիր»
(2014) մենագրությունները:

Առանձնահատուկ են Ա. Դոլուխան-
յանի վերաբերմունքն ու մոտեցումնե-
րը ժամանակակից գրականության տա-
րաբնույթ խնդիրներին, հայ պոեզիայի
դրսևորումներին, որոնց արձագանքել է
մի շարք գրքերով ու գրաքննադատա-
կան տասնյակ հոդվածներով: Այդ աշ-
խատանքներից հիշատակենք «Ալիսիա

Կիրակոսյանի քննադատությունը»
(1999), «Շառլ Ազնավուրը բանաս-
տեղծ» (2002), «Գրիշա Դարբինյանի
գրական խոհերը» (2005) և «Նորայր Ա-
դալյանի ստեղծագործությունները»
(2011) վերնագրերով ուսումնասիրու-
թյունները:

Անվանի գրականագետի լայն մտա-
հորիզոնի վկայությունն է նաև նրա ծա-
ված թարգմանչական գործունեու-
թյունը, որը խարսխված է ռուսերենի,
ֆրանսերենի և անգլերենի խորը իմա-
ցության վրա:

Մի ուրույն բնագավառ են նաև Ա. Դո-
լուխանյանի գրաքննադատական հոդ-
վածները (գրախոսություններ) և գի-
տության ու մշակույթի մեր երախտա-
վորների մասին բովանդակալից հոդ-
վածները, որոնք առանձնանում են ի-
րենց խորքային դիտարկումներով ու
դրսևորումներով, սիրով ու ջերմու-
թյամբ:

Ի մի բերելով վերոշարադրյալը՝
նշենք, որ Ա. Դոլուխանյանը 29 գրքի և
ավելի քան 350 հոդվածի հեղինակ է:
Նրա աշխատանքները լույս են տեսել
ռուսերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն, լեհե-
րեն լեզուներով:

Ա. Դոլուխանյանը մասնակցել է բազ-
մաթիվ գիտաժողովների, հանդես է ե-
կել ուշագրավ ու բովանդակալից գե-
կուցումներով, ներառյալ՝ ԱՄՆ-ում,
Ֆրանսիայում, Վրաստանում:

Ա. Դոլուխանյանը գիտամանկավար-
ժական կարգերի պատրաստման գոր-
ծի վարպետ է, մեծ աջակցություն է
հանդես բերում երիտասարդ կադրերի
պատրաստման ու դաստիարակման
գործում: Նրա գիտական ղեկավարու-
թյամբ պաշտպանվել են մեկ տասնյակից
ավելի թեկնածուական ատենախոսու-
թյուններ, եղել է դոկտորական բազմա-
թիվ ատենախոսությունների ընդդիմա-
խոս:

Ա. Դոլուխանյանը Գիտությունների
ակադեմիայի «Պատմաբանասիրական
հանդեսի» և «Գրական թերթի» խմբագ-
րական խորհուրդների, ՀՀԳԱ-ի և Մ. Ա-
բեղյանի անվան գրականության ինս-
տիտուտի մասնագիտական խորհուրդ-
ների անդամակալով անդամներից է, ե-
ղել է ՀՀԳԱ կառավարման խորհրդի ան-
դամ:

Հանրաճանաչ հայագետ-մանկա-
վարժը եռանդուն մասնակցություն է ու-
նենում մեր երկրի հասարակական,
գրական-մշակութային կյանքին, որի
համար էլ արժանացել է մի շարք
պարգևների ու գրական մրցանակների.
2003 թ. պարգևատրվել է Մովսես Խորե-
նացու մեդալով, 2008-ին արժանացել է
ՀՀԳԱ «Նիկոլ Աղբալյան» մրցանակին,
«Ֆ. Նանսենի ոսկե հուշանդալի», ՀՀԳԱ
«Գրական վաստակի համար» և «Խաչ-
ատուր Աբովյան» մեդալների, 2011-ին՝
ՀՀ կրթության և գիտության նախարա-
րության «Ոսկե հուշանդալի»:

2010 թ. գրականագիտության բնա-
գավառում ունեցած մեծ ներդրման հա-
մար Ա. Դոլուխանյանն ընտրվել է ՀՀ
ԳԱԱ թղթակից անդամ. խորհրդանշա-
կան է, որ նա հայագիտության ու հասա-
րակագիտության բաժանմունքի ողջ
պատմության մեջ առաջին կին անդամն
է:

Հայտնի իրողություն է, որ Ա. Դոլու-
խանյանն ապրում է ստեղծագործական
բուռն ու լեցուն կյանքով, իր գիտական
կյանքի հասուն շրջանում է, և մեր հա-
սարակությունը, իրավամբ, նրանից նո-
րանոր սպասելիքներ ունի:

Անուշավան ԶԱՔԱՐՅԱՆ
«Պատմաբանասիրական
հանդեսի» գլխ. խմբագրի
տեղակալ, բանասիրական
գիտությունների դոկտոր

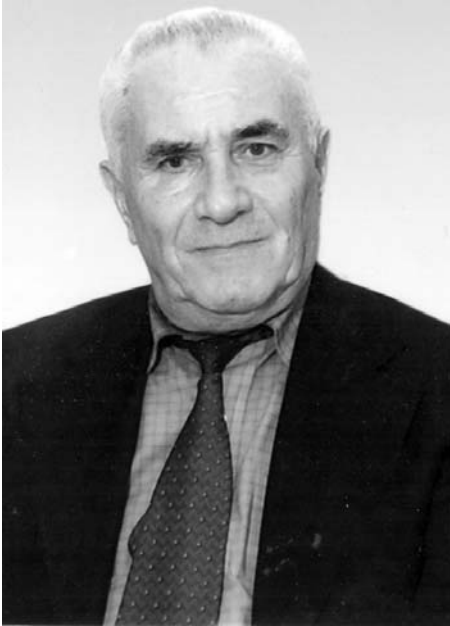
Արոմ Էգոյանը արժանացել է Կանադայի բարձրագույն պարգևի

Հայազգի ճանաչված ռեժիսոր և պրոդյուսեր Արոմ Էգոյա-
նը արժանացել է երկրի քաղաքացիական բարձրագույն
պարգևի՝ Կանադայի Շքանշանի՝ երկրի մշակութային զար-
գացման գործում մեծ ավանդ ունենալու համար:

Շքանշանը Արոմ Էգոյանին հանձնեց անձամբ Կանադայի
գեներալ-նահանգապետ Դևիդ Շլյոյ Զոնսոնը, որ մասնավո-
րապես ընդգծեց. «Արոմ Էգոյանը կարողացավ համաշխար-
հային ճանաչման արժանանալ՝ միաժամանակ չկորցնելով ա-
մուր կապերը Կանադայի հետ և շարունակում է ակտիվորեն
մասնակցել երկրի մշակութային կյանքին»:

ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ ՀՐԱՆՏ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆԻ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի՝ մարտի 10-ին կազմակերպած միջոցառումները նվիրված էին ինս-
տիտուտի երկարամյա տնօրեն, անվանի պատմաբան, ակադեմիկոս Հրանտ Ավետիսյանի ծննդյան 90-ամ-
յակին: Մեկնարկը տրվեց Երևանի քաղաքային պամթեոնում՝ ծաղիկների խոնարհումով Հ. Ավետիսյանի շի-
րմին: ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի տնօրեն ակադեմիկոս Ա. Մելքոնյանն իր ջերմ խոսքում հավուր
պատշաճի արժանիք պատմագիտության բնագավառում նրա ունեցած վաստակը, գիտության կազմա-
կերպչի անուրամալի ծիրքը և մարդկային առիթնող հատկությունները: Այնուհետ տեղի ունեցավ Մարշալ
Բաղդամյան 50 ք շենքին փակցված հուշաքարի բացումը, որտեղ երկար տարիներ ապրել է Հրանտ Ա-
վետիսյանը: Միջոցառումները եզրափակվեցին ինստիտուտում անվանի պատմաբանի հիշատակին նվիր-
ված հուշ-ցերեկությամբ:

տորիայում: 1968 թ. լաբորատորիան տեղափոխվել է Հայկական ԽՍՀ ԳԱ-ի նուրբ օրգանական քիմիայի ինստիտուտ, որտեղ 1980 թ. Նորավյանը պաշտպանել է դոկտորական ատենախոսություն՝ օրգանական և կենսօրգանական քիմիա մասնագիտություններով: 1981 թ.-ից մինչև մահը Ա. Ս. Նորավյանը ղեկավարել է իր իսկ հիմնած հոգեմետ միացությունների սինթեզի լաբորատորիան:

Ա. Ս. Նորավյանը ստեղծել է նոր գիտական ուղղություն հետերոցիկլիկ միացությունների քիմիայի ասպարեզում, իրականացրել է կոնդենսված հետերոցիկլների նպատակադրված սինթեզի գիտական հիմունքների ստեղծումը՝ նպատակ ունենալով ստանալ բարձր կենսաբանական ակտիվությամբ օժտված միացություններ: Նրա ղեկավարությամբ լաբորատորիայում սինթեզվել են հոգեմետ ակտիվությամբ օժտված մի շարք նոր

Անվանի գիտնականի աշխատանքների արդյունքներից են դ 132 (անտիխոլինեսթերազային պրեպարատը, գալանտամինի սինթետիկ փոխարինող, անտիդոտ), դ 419 (արյան շրջանառության կարգավորիչ), պիրատիդին պրեպարատը (նոր սերնդի հանգստացուցիչ):

Ազատ Սողոմոնի Նորավյանը ինստիտուտի առաջնակարգ գիտնականներից էր, ֆիզիոլոգիական ակտիվ նյութերի քիմիայի բնագավառի լայնորեն ճանաչված մասնագետ և գիտության հմուտ կազմակերպիչ:

Ա. Ս. Նորավյանը առաջարկել է կոնցեպցիա նոր տիպի հանգստացուցիչների ստեղծման համար: Նրա և իր աշխատակիցների կողմից մեծ ներդրում է հանդիսացել հետերոցիկլիկ միացությունների քիմիայի ասպարեզում 100-ից ավելի նոր հետերոցիկլիկ համակարգերի սինթեզի մեթոդների մշակումը և նոր

Հայկական բժշկական ինստիտուտում, իր կողմից հիմնած քիմիայի ամբիոնում: 1996 թ.-ից նա միջազգային Բնապահպանական ակադեմիայի, 1998 թ.-ից՝ Ռուսաստանի բնական գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս էր, իսկ 2000 թ.-ին ընտրվել է ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ:

Ա. Ս. Նորավյանը 350-ից ավելի գիտական աշխատանքների, 117 գյուտերի և արտոնագրերի հեղինակ է: Նրա աշխատանքները բազմիցս զեկուցվել են միջազգային գիտաժողովներում և արժանացել մրցանակների: Նա պատրաստել է երկու տասնյակից ավելի գիտությունների թեկնածուներ և դոկտորներ:

Ա. Ս. Նորավյանը հանդիսանում էր ՀՀ նախագահի մրցանակի մրցանակաբաշխության, ԳԱԱ ֆիզիկաքիմիական կենսաբանության և կենսատեխնոլոգիայի, օրգանական քիմիայի գիտական աստիճաններ շնորհող, ԳԱԱ քիմիական պրոբլեմների, պետկոնոմկոմիտեի, ԿԳ նախարարության քիմիական թեմաների որակավորման խորհուրդների, ինչպես նաև Հայաստանի «Քիմիական» և «Գիտության աշխարհում» հանդեսների խմբագրական կոլեգիաների անդամ:

Հետերոցիկլիկ միացությունների քիմիայի զարգացման գործում մեծ ներդրման համար 2011 թ.-ին Ա. Ս. Նորավյանը պարգևատրվել է ռուսական ֆոնդի «Գիտական համագործակցություն» մեդալով:

Հայկական բժշկական ինստիտուտի հիմնադիր խորհրդի որոշմամբ քիմիայի և կենսաբանության ամբիոնը անվանակոչվել է ամբիոնի հիմնադիր (1990 թ.), ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, ք. գ. դ., պրոֆեսոր Ազատ Սողոմոնի Նորավյանի անունով, սահմանվել է մրցանակ՝ ուսանողական լավագույն գիտական աշխատանքի համար:

Նրա աշխատակիցների, գործընկերների, ուսանողների, բոլոր ճանաչողների համար նա հիշվում է որպես ճշմարիտ մտավորական, ազնիվ, անկաշառ և բարի մարդ, նշանավոր հետազոտող և գիտության մեջ իր մեծ ավանդը ունեցող գիտության նվիրյալ:

ՀՀ ԳԱԱ օրգանական և ղեղագործական քիմիայի գիտատեխնոլոգիական կենտրոն

ՆՇԱՆԱՎՈՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ, ԳՅՈՒՏԱՐԱՐԸ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԵԾ ՆՎԻՐՅԱԼԸ

(ԱԶԱՏ ՍՈԴՈՄՈՆԻ ՆՈՐԱՎՅԱՆԻ 80-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ)

Նա պատրաստվում էր շուրջ մեկ իր մոտալուտ 80-ամյակը: Սակայն չհասցրեց: 78 տարեկան էր, երբ մահը խափանեց նրա ծրագրերը:

Ազատ Սողոմոնի Նորավյանը ծնվել է 1937 թ. փետրվարի 15-ին Իրանի Սպահանի մարզի Լիվալայան գյուղում: 1946 թ. հայրենիքի կարոտը, անչափ բարեկեցիկ կյանքով ապրող Նորավյաններին կանչեց Հայաստան: Նրանց ընտանիքը հաստատվեց Մեղրիում, որտեղ պատանի Ազատը ավարտեց դպրոցը: 1962թ.-ին Ազատ Նորավյանը գերազանցությամբ ավարտեց Երևանի պետական համալսարանի քիմիական ֆակուլտետը և աշխատանքի ընդունվեց չհագեցած միացությունների քիմիայի ասպարեզի հայտնի մասնագետ, ակադեմիկոս Մ. Հ. Վարդանյանի գլխավորած Հայկական ԽՍՀ ԳԱ օրգանական քիմիայի ինստիտուտի ացետիլենային միացությունների լաբորա-

կոնդենսված հետերոցիկլիկ միացություններ՝ ազոտ-, ծծումբ- և թթվածին պարունակող վեցանդամանի հետերոցիկլների հիման վրա: Նրա ավանդը ժամանակակից գիտության կենսաբանական ակտիվ միացությունների քիմիայի ոլորտում ճանաչված է ողջ աշխարհում:

Նա հաջողությամբ էր կազմակերպում և ղեկավարում լաբորատորիայի գիտական աշխատանքները, որի համար պատրաստել էր բարձր որակավորում ունեցող մասնագետներ:

Նրա անմիջական ղեկավարությամբ պաշտպանվել են 1 դոկտորական և 16 թեկնածուական ատենախոսություններ: Նրա գիտական ուսումնասիրությունների արդյունքները արտացոլված են 332 հրատարակված հոդվածներում, որոնցից 115-ը հեղինակային իրավունքներ և արտոնագրեր են: Կան նաև 25 հաշվետվություններ «խույժ գաղտնի» գրիֆով:

վերախմբավորումների հայտնաբերումը: Սինթեզված միացությունների կառուցվածքի և կենսաբանական ակտիվության միջև կապի բացահայտումը հնարավորություն է տվել ստեղծել մի շարք արդյունավետ կենսաբանորեն ակտիվ նյութեր, որոնք հանդիսանում են պոտենցիալ դեղամիջոցներ:

Ա. Ս. Նորավյանը աշխատակիցների հետ միասին ստեղծել է նաև պաշտպանական նշանակության պատրաստուկներ, որոնք հանդիսանում են մարտական թունավոր նյութերի անտիպոդ, իսկ տոֆլունարիզին (ուղեղի արյան շրջանառության կարգավորիչ) և պիրատիդին (նոր սերնդի հանգստացուցիչ) պատրաստուկները անցել են նախակլինիկական փորձարկումներ:

Ա. Ս. Նորավյանը գիտական գործունեության հետ համատեղ զբաղվել է նաև մանկավարժական գործունեությամբ՝

Գիտական նստաշրջան՝ նվիրված Նար-Դոսի 150-ամյա հոբելյանին

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում մեկնարկեց Նար-Դոսի ծննդյան 150-ամյակին նվիրված գիտական երկօրյա նստաշրջանը: Այն կազմակերպվել է գրականության ինստիտուտի, Հայաստանի գրողների միության և ԵՊՀ հայ գրականության ամբիոնի կողմից:

Գրականության ինստիտուտի տնօրեն, ք. գ. դ. Վարդան Դևրիկյանը ողջույնի իր խոսքում նշեց, որ Նար-Դոսն իր ստեղծած գեղարվեստական գործերով մնայուն տեղ է զբաղեցնում հայ գրականության, մասնավորապես արձակի մեջ: Գրողն այսօր էլ արդիական է, քանի որ իր ստեղծագործություններում արծարծվում են նոր ժամանակների, կյանքի վերափոխման, դրանց անհրաժեշտության հարցերը:

ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար, ակադեմիկոս Յուրի Սուվարյանը փաստեց, որ հոբելյանը հիմնալի հնարավորություն է վերաբերվելու Նար-Դոսի կյանքը և ստեղծագործությունները՝ հնարավորություն ստեղծելով նոր սերնդի համար կարդալու և ճանաչելու իր մեծերից մեկին: «Նար-Դոսի ստեղծագործություններում առաջնային են համամարդկային գաղափարների վերհանումը, մարդկանց դաստիարակումը, ա-

ռօրյա կյանքը ներկայացնելու խնդիրները: Նա հոգեբանական ռեալիզմի հիմնադիրներից էր: Գրողի ստեղծագործությունները դաստիարակչական հսկայական լիցքեր են պարունակում իրենց մեջ, ինչպես օրինակ՝ «Ես և Նա»-ն:

Հայաստանի գրողների միության նախագահ Էդվարդ Միլիտոնյանը նշեց, որ Նար-Դոսի «Մեր թաղը» պատմվածքների շարքը չափազանց մեծ է խորը ազդեցություն է ունենում ընթերցողների գիտակցության մեջ:

«Ահա՛, թե ինչ է նշանակում պատմվածքի հզորություն, խորություն: Այնքան լիցք է շերտեր կան Նար-Դոսի պատմվածքներում, որ հնարավոր չէ մեկ խոսքով ամփոփել դրանք: Կան շերտեր, որոնք գրողի ներքին հարստության, ներքին աչքի հզորությունն են ցույց տալիս»:

Բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ավետիք Իսահակյանը ներկայացրեց Նար-Դոսի մասին վերաբերվելու Նար-Դոսի կյանքը և ստեղծագործությունները՝ 1933 թվականին Փարիզում գրված «Նար-Դոս հուշագրությունում Ա. Իսահակյանը ստեղծել է գրողի հոգեբանական դիմանկարը, մարդկային կերպարը և խառնվածքը: Իսահակյանը սիրել, հարգել և մեծարել է հայ մեծ արձակագիրին՝

վստահ լինելով, որ նրա գործը իբրև մեծարժեք գանձ վաղուց արդեն մեր մշակույթի գանձարանում իր տեղն ունի»:

Բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Սամվել Մուրադյանը ընդգծեց, որ գրողն այսօր էլ ընթերցվող հեղինակ է: Հատկանշական է, որ Նար-Դոս արվեստագետի ուշադրության կենտրոնում ոչ թե բուն իրադարձություններն էին, այլ նրանց ներգործության ենթակա մարդը: Ըստ նրա՝ գեղարվեստական պատկերում արտացոլված սոցիալական իրականության, կյանքի ճշմարտացի պատկերման, մանավանդ մարդկային հոգեբանության բացահայտումներում Նար-Դոսի ստեղծագործական ժառանգությունն ըստ արժանվույն է գնահատվել, սակայն մի շարք հարցեր նորովի մեկնաբանման կարիք ունեն: Բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Սուրեն Դանիելյանի խոսքով՝ Նար-Դոսի մասին հին հայացքները վերանայելու և նրան նորովի ճանաչելու և գնահատելու անհրաժեշտություն կա: «Ստեղծագործության արժեքում տեսանկյունից անհրաժեշտ է ընդունել, որ նա ոչ այնքան շարժումներից դուրս էր, որքան մենք էինք նրան դրանցից դուրս տեսնում»:

Ս. Դանիելյանի դիտարկմամբ՝ ուշագրավ են նաև Նար-Դոսի ստեղծած «կա-

նանց պատկերասրահը, որը մեր գրական արժեքավոր հարստություններից մեկն է և միավորում է ծայրահեղությունները՝ թեթևսովից մինչև Աննա Սարոյան»:

Ք. գ. դ., պրոֆեսոր Ալբերտ Մուշեղյանը անդրադարձավ Նար-Դոսի ստեղծագործություններում փիլիսոփայության, մասնավորապես Արթուր Շոպենհաուերի և Էպիկուրի փիլիսոփայական առնչություններին: Նա շեշտեց, որ Նար-Դոսն իր ստեղծագործություններում բացի կենցաղային թեմաներից անդրադարձել է փիլիսոփայական հարցադրումների՝ մարդու ծնունդից մինչև մահը, ամբողջ կյանքը վայելելու գաղափարին:

Ք. գ. դ. Սուսաննա Հովհաննիսյանը ներկայացրեց գրական և ընկերական խաչմերուկներում Նար-Դոսի և Հովհաննես Թումանյանի կապը:

Բանասիրական գիտությունների դոկտոր Մարգարիտա Խաչատրյանը, վերլուծելով գրողի «Պայքար» վեպը, կարծիք հայտնեց, որ վեպում արժարժված խնդիրներն արդիական են նաև այսօր՝ հասարակության առաջադիմություն, չվնասելով ազգայինը:

Միջոցառմանը ներկա էր Նար-Դոսի ծոռը՝ Միքայել Մարությանը: Նա նշեց, որ հաճելի է ներկա լինել մեծ միջոցառմանը, քանի որ նոր բաներ իմացավ Նար-Դոսի մասին: Ժառանգելով անվանի գրողի համեստությունը ու ամաչկոտությունը, նշեց, որ գրչի հանդեպ ջիղը, ցավը, չի ժառանգել:

Լուսինե Մուխոմբա

Սահակ Կարապետյանը Ռուսաստանի Դաշնության գլխավոր դափախագի տեղակալ

Օրենս ՌԴ Դաշնային խորհուրդը Սահակ Կարապետյանին նշանակեց Ռուսաստանի Դաշնության գլխավոր դափախագի տեղակալ:

Դաշնային խորհրդի սահմանադրական օրենսդրության և պետական շինարարության կոմիտեի նախագահ Անդրեյ Կլիշասի կարծիքով, առաջարկված թեկնածուն լիովին համապատասխանում է որակավորման պահանջներին:

Ենթադրվում է, որ Սահակ Կարապետյանը կգլխավորի միջազգային համագործակցության խնդիրներով: Մինչ նոր նշանակումը Կարապետյանը ղեկավարում էր Ռուսաստանի Դաշնության գլխավոր դափախագության միջազգային համագործակցության գլխավոր վարչությունը:

(Ինտերֆաքս)

ՅԵՏԱՔՐԵՐ Է

Որքան էլ ցավալի է և տխուր՝ մենք բոլորս մի օր մեռնելու ենք: Մեզանից ոմանք այդ հեռանկարից շատ են վախենում: Ումանց դա նույնպես վախեցնում է, սակայն ոչ այնքան: Կան մարդիկ էլ, որոնց այդ մահ կոչվածը ընդհանրապես չի վախեցնում: Միաժամանակ մարդկանց մեծ մասը մտածում է, որ «մահվան սարսափից» մարդուն կարող է «բուժել» կրոնը: Այդպե՞ս է արդյոք:

Միացյալ Նահանգների Մասաչուսեթ-

վատներին այս խնդիրը ամենևին չի անհամապատասխանում ակնհայտ պատճառներով՝ ոչ դրախտի և ոչ էլ դժոխքի գոյաթյանը նրանք չեն հավատում:

«Չափավոր» հավատացյալների համար մահից բոլորից շատ վախենալու մյուս պատճառը տարակուսելու մեջ է: Նրանք համոզված չեն՝ ընդհանրապես կա՞րողյոք անդրշիրիմյան կյանք:

Աթեիստները իրենց մխիթարում են նրանով, որ կարող են հասնել «խորհր-

Ով, ի՞նչ չափով է վախենում մահից

սի համալսարանի հոգեբաններ Պոլ Ուինկլը և Ջուլիան Սթոքը կարծում են, որ այդ պնդումը այնքան էլ ճշմարիտ չէ: Վերջերս նրանք մի հետազոտություն տպագրեցին՝ ծերունական հասակում կրոնապաշտության աստիճանի և մահից վախենալու հարաբերության մասին:

Իրենց հետազոտության համար անցկացրած փորձին նրանք ընդգրկել էին 155 60-70 տարեկան մեծահասակների: Գիտնականները օգտագործել էին նաև այդ բնագավառում մինչ այդ եղած ուսումնասիրությունների տվյալները:

Նշենք, որ գիտնականներն իրենք էլ գտնում են, որ իրենց հետազոտությունը հեռու է ավարտուն և կատարյալ լինելուց: Խոսքը վերաբերում է հետազոտվողների փոքր թվին, նրանց պատկանելությանը լոկ քրիստոնեական հավատին և այլն:

Եվ այսպես, ի՞նչ հետևությունների են հանգել Մասաչուսեթսի հոգեբան-գիտնականները:

Մահից ամենաքիչը վախենում են մոլի հավատացյալները: Երկրորդ տեղում են երդվյալ աթեիստ-հավատացյալները՝ անհավատները: Մահից ամենից շատ սարսափում են նրանք, որոնք գտնվում են այս երկու ծայրահեղությունների միջև, այսինքն՝ «չափավոր հավատացյալները»: Բացատրությունը պարզ է. նրանք վախենում են անդրշիրիմյան կյանքում իրենց սպասվող չարչարանքներից, այսինքն՝ դժոխքից: Այդ մարդկանց մեծ մասը ճշմարիտ հավատում են Աստծուն, սակայն եկեղեցի չեն գնում, քիչ են աղոթում, ծոմ չեն պահում և ուրիշ եկեղեցական ծեսեր:

Այլ խոսքով, գիտակցելով իրենց «լավ բարեպաշտ» չլինելու մեղքը, նրանք հասկանում են, որ դրախտի դռները իրենց համար փակ են: Այստեղից էլ նրանց սարսափը մահվանից, փրկության ամեն մի հույսի բացակայությունը:

Երկնային պատժի հեռանկարը գրեթե չի անհամապատասխանում մոլի հավատացյալներին, որոնք իրենց ողջ կյանքում ապացուցում և ապացուցել են իրենց նվիրվածությունը Աստծուն, իսկ աթեիստ-անհա-

դանական անմահության», նրանք իրենցից հետո թողնում են երեխաներ կամ մնայուն ստեղծագործություններ: Մոլի հավատացյալները անդրշիրիմյան կյանքի գոյության խնդրում ոչ մի տարակուսելու չունեն: Իսկ ինչ վերաբերում է «չափավոր հավատացյալներին», ապա խնդիրը բարդ է: Պրոֆեսոր Ուինկլը նշում է, որ հավատացյալների շրջանում մեծամասնություն են կազմում հենց «չափավոր բարեպաշտները»:

Միացյալ Նահանգներում, օրինակ, քրիստոնյաների 80 տոկոսը հավատում է անդրշիրիմյան կյանքի գոյությանը, սակայն նրանցից միայն 40 տոկոսն է կանոնավոր հաճախում եկեղեցի:

«Ոչ թե բարեպաշտությունն ընդհանրապես, այլ ամուր և անսասան հավատն է այն հիմքը, որը ծերունական հասակում մեղմացնում է մահվան սարսափը», - եզրակացնում են ամերիկացի գիտնականները:

Հետազոտողները բացահայտել են նաև, որ տարիքն առաջնային հետ մարդկանց մեջ աստիճանաբար նվազում է անհամապատասխանությունը և վախը սպասվող մահվան նկատմամբ:

Երբ մարդը դարձել է 70 տարեկան, տառապել տարբեր հիվանդություններից, հարազատների կորուստներ ունեցել և այլն, մահվան քիչ է վախենում մահվանից, քան, ասենք, 60 տարեկանում:

Ի դեպ, վերջերս Միացյալ Նահանգներում կատարված հարցումներից պարզվել է, որ հասուն տարիքի ամերիկացիների 32 տոկոսը (այսինքն՝ երեքից մեկը) կարծում է, որ հանգուցյալները կարող են վերադառնալ՝ որպես ուրվականներ և ոգիներ:

Հելապի ինստիտուտը հարցում է արել 1000 ամերիկացիների և տեղեկացել, որ նրանց 48 տոկոսը միայն բոլորովին չի հավատում ուրվականների գոյությանը, իսկ 18 տոկոսը՝ կասկածում է:

Դե, ինչ, եթե հանգուցյալները կարող են վերադառնալ, գուցե դա էլ պատճառ դառնա, որ մարդիկ ավելի քիչ վախենան մահից:

Վարդան Գրիգորյանին շնորհվել է Պատվո լեգեոնի շքանշան

Նյու Յորքի հայտնի Կառնեգի ընկերության նախագահ Վարդան Գրիգորյանին վերջերս շնորհվել է Ֆրանսիական Պատվո լեգեոնի ասպետի շքանշան առ ի գնահատանք ամերիկա-ֆրանսիական հարաբերությունների ամրապնդման և Ամերիկայում ֆրանսիական մշակույթի և լեզվի տարածման ասպարեզում իր գործադրած երկարամյա ջանքերի:

Նապոլեոն Բոնապարտի կողմից 1802-ին սահմանված շքանշանը Գրիգորյանին է հանձնել Ամերիկայում Ֆրանսիայի դեսպան Ժերար Արոն, մշելով, որ Գրիգորյանը տեսլականի տեր, տիպար անձնավորություն է, ում համար կրթությունն ու գիտելիքը հիմնական ազդակներն են աշխարհում խաղաղություն և փոխադարձ հասկացողություն հաստատելու:

Իր հերթին Գրիգորյանը ասել է, որ Ֆրանսիային և ֆրանսիական մշակույթին շատ բան է պարտական, որովհետև սկսած Բեյրութում ուսանած տարիներից՝ լուսավորության ժամանակաշրջանի գաղափարներն ու ֆրանսիական հեղափոխության խորհրդանշանները միշտ էլ ներշնչման աղբյուր են հանդիսացել իր համար: Վարդան Գրիգորյանը, որ նախկինում եղել էր Նյու Յորքի համալսարանի գրադարանի և այնուհետև Բրաուն համալսարանի նախագահը, 1986-ին արժանացել էր արվեստի և գրականության գծով ֆրանսիական պատվավոր շքանշանի՝ ակադեմիական մակարդակի նշանակալի հրատարակումների համար:

Յ. Ծ.

Հայաստանին բնորոշ հազվադեպ 90 տեսակ հիվանդություն կա

Հազվադեպ հանդիպող հիվանդություններով զբաղվող եվրոպական կազմակերպության նախաձեռնությամբ փետրվարի 29-ը հռչակվել է Հազվադեպ հիվանդությունների դեմ պայքարի օր (Rare Disease Day): Ընտրված օրը պատահական չէ, այն հանդիպում է 4 տարին մեկ անգամ: ՀՀ առողջապահության նախարարությունից «Արմենպրեսին» տեղեկացրին, որ օրվա նպատակն է հանրության ուշադրությունը սևեռել հազվադեպ հանդիպող հիվանդությունների խմբի վրա՝ միջազգային, տարածաշրջանային և ազգային մակարդակներում աջակցելով այս հիվանդների կյանքի որակի բարելավմանը, բուժման առավել արդյունավետ մեթոդների և դեղերի կիրառմամբ: Հազվադեպ հիվանդությունները բժշկական բոլոր ոլորտներում են, դրանց 80 տոկոսը գենետիկական են: Աշխարհում հաշվառվում են շուրջ 5-7 հազար այդպիսի հիվանդություններ, որոնց մի մասը էկզոտիկ է:

Եվրոպական տարածաշրջանում հազվադեպ հանդիպող համարվում են այն հիվանդությունները, երբ տարածվածությունը 2000 բնակչից 1-ն է և ավելի հազվադեպ, իսկ ԱՄՆ-ում՝ 1500-ից 1-ը:

Հիմք ընդունելով մեր երկրի բնակչության թվաքանակը՝ առողջապահության նախարարության ոլորտային գլխավոր մասնագետների մասնակցությամբ սահմանվել է Հայաստանին բնորոշ հազվադեպ հիվանդությունների ցանկը՝ շուրջ 90 տեսակ, վեր հանվել առկա խնդիրները և դրանց լուծման ուղիները: Կարևորելով տարածաշրջանային և միջազգային մակարդակներում իրականացվող միջոցառումները՝ Հայաստանում առողջապահության ոլորտի պատասխանատուների առաջնահերթ խնդիրը հիվանդության ժամանակին ախտորոշումն է և մասնագիտական բուժօգնության կազմակերպումը:

Ե
Ռ
Մ
Ո
Ր

Ով ավելի խելացի է

Շեռլոկ Հոլմսի հռչակավոր հեղինակ Կոնան Դոյլը ազատ ժամերին զբաղվում էր սպիդիտիզմով: Մի անգամ Բերնարդ Շոուի հետ գրուցելիս նա որոշեց սպիդիտիզմով զայթալիղել նրան: Նա ոգևորությամբ սկսեց պատմել, թե ինչեր կարող է անել ինքը:

- Գիտեք, սիրելիս, ես հիմա այնպիսի բաներ կարող եմ անել, որ ապշած կմնաք:

- Օրինակ, - հարցրեց Շոուն:

- Օրինակ, եթե ես ձեռքերս լայն տարածեմ, ահա այս սեղանը անմիջապես հետ կգնա:

- Զարմանալու բան չկա, - նկատեց Շոուն, - խելացին միշտ առաջինն է հետքաշվում:

Կարևոր ճշգրտում

Ֆրանսիական ակադեմիայում դասախոսություն էր գրականության մասին:

- Ֆրանսերեն լեզվի անկումը, իմ համոզմամբ, սկսվեց 1769 թվականին:

Դահլիճում ոտքի կանգնեց Վիկտոր Հյուգոն և շատ լուրջ դեմքով հարցրեց.

- Բարի չեք լինի հիշել, թե որ ժամին:

Տվե՛նի պատասխանը

Մարկ Տվենը անմուն նամակ ստացավ, որում գրված էր ընդամենը մեկ բառ՝ «խոգ»:

Հաջորդ օրը իր իսկ խմբագրած թերթում տեղադրեց իր մի երկտողը. «Ես հաճախ եմ ստանում անստորագիր նամակներ: Իսկ երեկ առաջին անգամ ստացա ստորագրություն՝ առանց նամակի»:

Երբ Մարկ Տվենը ծանոթանում էր օրվա փոստին, բացեց մի նամակ, որին կցված էր զարհուրելի սխալներով գրված մի բանաստեղծություն. այն վերնագրված էր՝ «Ինչո՞ւ եմ ես կենդանի»:

Մարկ Տվենը թերթում տպագրեց իր պատասխանը. «Քանի որ այդ նամակը դուք անձամբ չեք բերել խմբագրություն»:

Գիտություն

Գլխավոր խմբագիր՝ Ա. ՏԵՐ-ԳԱԲՐԵԼԷՅԱՆ

Երևան-19, Մարշալ Բաղդամյան 24բ, հեռ. 56-80-14: Դասիչ՝ 69268, գրանցման վկայական՝ 448: Ստորագրված է տպագրության՝ 20.03.2017 թ. Տպաքանակը՝ 500: gitutyun@sci.am

"ТИТУН" ("Hayka") razeta HAH PA